Enhanced Civic Engagement
for Environmental Protection

METODOLOGJIA
për
MONITORIMIN
e efikasitetit të drejtësisë administrative
në çështjet mjedisore
në Republikën e Maqedonisë së Veriut

France
AFD
EXPERTISE FRANCE
GROUPE AFD
МЗМП
florozon
center for environmental democracy
Milieukontakt Macedonia
ЦЕНТАР ЗА ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА И АНАЛИЗИ
CENTER FOR LEGAL RESEARCH AND ANALYSIS

Ky udhëzues është përgatitur me mbështetjen financiare të Agence Française de Développement (AFD) dhe të Expertise France në kuadër të projektit „Pjesëmarrje qytetare e përforcuar në mbrojtjen e mjedisit jetësor“. Përmbajtja e këtij dokumenti është përgjegjësi e vetme e autorëve dhe në asnjë rast nuk mund të konsiderohet se pasqyron qëndrimet e Agence Française de Développement (AFD) dhe të Expertise France.

METODOLOGJIA PËR MONITORIMIN

e efikasitetit të drejtësisë administrative në çështjet mjedisore në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Autor:
Frosina Antonovska Joskoska

Redaktor:
Svetlana Crvenkovska

Dokument i përgatitur në kuadër të projektit
“Pjesëmarrje më e fuqishme qytetare në fushën e mjedisit jetësor”,
SHMJR | Qershor 2026

Përmbajtja

KAPITULLI 1 – HYRJE DHE KONTEKSI ... **3**

1.1 Qëllimi dhe përdorimi i metodologjisë ... 3
1.1.1 Dallimi i termave kryesorë ... 4

1.2 Fushëveprimi i monitorimit ... 4
1.2.1 Fushëveprimi institucional ... 4
1.2.2 Fushëveprimi lëndor ... 4
1.2.3 Përfshirja kohore ... 5

1.3 Konteksti dhe rëndësia e monitorimit ... 5
1.3.1 Pse pikërisht gjykata administrative? ... 5
1.3.2 Konteksti aktual nacional ... 5
1.3.3 Roli i sektorit civil ... 6

KAPITULLI 2 – KORNIZA LIGJORE DHE STANDARDE ... **7**

2.1 Standardet ndërkombëtare ... 7
2.1.1 Konventa e Aarhusit (1998) ... 7
2.1.2 Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe praktika e GjEDNj-së ... 9
2.1.3 Rekomandimet e Këshillit të Evropës ... 10
2.1.4 CEPEJ — Komisioni Evropian për Efikasitetin e Drejtësisë ... 10
2.1.5 Standardet e ODIHR-it për vëzhgimin e gjykimeve ... 11
2.1.6 Parimet për drejtësi ekologjike (konteksti global) ... 11

2.2 Korniza ligjore nacionale ... 12
2.2.1 Ligji për Kontestet Administrative (LKA) ... 12
2.2.2 Ligjet materiale nga fusha e mjedisit jetësor ... 12
2.2.3 Ligji për Qasje të Lirë në Informacione me Karakter Publik (LQLIKP) ... 13
2.2.4 Rregullorja gjyqësore dhe aktet e brendshme ... 13
2.2.5 Qëndrimi parimor i Gjykatës Supreme i datës 8.10.2024 ... 14

2.3 Sinteza: Matrica Standarde e Vlerësimit (MSV) ... 15

KAPITULLI 3 – KRITERET PËR IDENTIFIKIMIN E LËNDËVE EKOLOGJIKE ... **16**

3.1 Kriteret primare ... 17
3.1.1 Zbatimi i kritereve primare — protokolli i punës ... 17

3.2 Kriteret shtesë — filtri për konfirmim ... 18

3.3 Rastet kufitare dhe procedura për shqyrtim të dyfishtë ... 18
3.3.1 Rastet kufitare tipologjike ... 18
3.3.2 Procedura për shqyrtim të dyfishtë ... 19

3.4 Lista e fjalëve kyçe për identifikim ... 19

3.5 Formulari për klasifikimin e lëndës ... 20

KAPITULLI 4 – TREGUESIT E EFIKASITETIT DHE EFEKTIVITETIT ... **21**

KAPITULLI 4 – TREGUESIT E EFIKASITETIT DHE EFEKTIVITETIT ... **30**

5.1 Burimet parësore të të dhënave ... 31
5.1.1 Dosjet dhe dokumentacioni gjyqësor ... 31
5.1.2 Monitorimi i drejtpërdrejtë i seancave gjyqësore ... 31
5.1.3 Intervista me palët e interesuara ... 31

5.2 Burimet dytësore të të dhënave ... 32
5.2.1 Raportet e gjykatave ... 32
5.2.2 Intervistat me palët e interesuara ... 32
5.2.3 Vendimet gjyqësore të disponueshme online ... 32

5.3 Burimet e siguruara përmes kërkesave ... 33

5.4 Instrumentet për evidentimin dhe menaxhimin e të dhënave ... 33
5.4.1 Regjistri qendror i çështjeve (kartela e çështjes) ... 33
5.4.2 Mbrojtja e të dhënave personale ... 34
5.4.3 Baza digjitale e të dhënave – struktura dhe menaxhimi ... 34

KAPITULLI 6 – Metodat për matjen e efektivitetit ... **35**

6.1 Studimet e rasteve ... 35

6.2 Qasja sintetike për matjen e efektivitetit ... 35

Shtojcë: Raporti i monitorimit ... **36**

I. HYRJA DHE KONTEKSTI

1.1 Qëllimi dhe përdorimi i metodologjisë

Kjo metodologji përfaqëson një kornizë sistematike për monitorimin dhe vlerësimin e efikasitetit dhe efektivitetit të drejtësisë administrative në Republikën e Maqedonisë së Veriut, me fokus specifik në çështjet nga fusha e mjedisit jetësor. Ajo është e destinuar kryesisht për përdorim nga organizatat e shoqërisë civile, studiuesit dhe monitoruesit e gjykatave, të cilët në kuadër të veprimtarisë së tyre kryejnë monitorim sistematik të procedurave gjyqësore.

Metodologjia nuk është dokument akademik, por një instrument operativ. Qëllimi i tij parësor është krijimi i një baze të dhënash të krahasueshme, të besueshme dhe të mbledhura në mënyrë sistematike mbi mënyrën se si gjykatat administrative trajtojnë çështjet në fushën e mbrojtjes së mjedisit jetësor (të cilat shpesh quhen edhe çështje ekologjike), me qëllim që të identifikohen dobësitë strukturore, të mbështetet avokimi për reforma dhe të rritet transparenca e sistemit gjyqësor.

Dokumenti kombinon metoda kuantitative dhe kualitative për të ofruar një analizë gjithëpërfshirëse të praktikës gjyqësore administrative, me çka: zhvillon kritere për identifikimin e çështjeve nga fusha e mjedisit jetësor, identifikon dhe analizon standardet përkatëse kombëtare dhe ndërkombëtare për gjykim efikas, zhvillon indikatorë dhe metoda për monitorimin e efikasitetit dhe efektivitetit të procedurave, si dhe përcakton strukturën e raporteve të monitorimit.

Objektivat kryesore të metodologjisë:

Standardizimi i mënyrës së grumbullimit dhe analizës së të dhënave për çështjet gjyqësore në fushën e mjedisit jetësor	Përcaktimi i shkallës së pajtueshmërisë me standardet ndërkombëtare për qasjen në drejtësi	Mundësimi i raportimit të rregullt dhe të strukturuar për publikun dhe institucionet	Mbështetja e avokimit të bazuar në dëshmi për përmirësimin e sistemit gjyqësor në sferën e mbrojtjes së mjedisit jetësor	Krijimi i një baze për krahasimin e gjetjeve gjatë një periudhe të caktuar (analizë gjatësore)

1.1.1 Dallimi i termave kryesorë

Për qëllimet e kësaj metodologjie, vendoset një dallim i qartë midis dy koncepteve që shpesh ngatërrohen në praktikë:

Termi	Përkufizimi	Shembuj të indikatorëve
Efikasiteti	Aftësia e sistemit gjyqësor për të vepruar në kohë, me përdorim efikas të burimeve dhe në përputhje me rregullat procedurale.	Kohëzgjatja e procedurës; numri i seancave; zbatimi i procedurës urgjente.
Efektiviteti	Shkalla në të cilën procedurat rezultojnë në mbrojtje reale të të drejtave dhe në zbatimin e vendimeve.	Lloji i vendimit; nëse organi e ka ekzekutuar atë; nëse e drejta është mbrojtur.

E rëndësishme: Procedura mund të jetë efikase (e shpejtë, e rregullt), por joefektive (vendimi nuk është ekzekutuar ose nuk e ka mbrojtur të drejtën). Edhe e kundërta është e mundur. Metodologjia i mat të dyja dimensionet, pasi vetëm monitorimi i tyre i përbashkët jep një pasqyrë të plotë të cilësisë së drejtësisë administrative.

1.2 Fushëveprimi i monitorimit

1.2.1 Fushëveprimi institucional

Monitorimi përfshin dy instanca gjyqësore të cilat në Republikën e Maqedonisë së Veriut trajtojnë kontestet administrative:

- **Gjykata Administrative e RMV-së —** gjykatë e instancës së parë kompetente për të vendosur sipas padive kundër akteve administrative të formës së prerë. Padia në Gjykatën Administrative është mjeti i rregullt juridik në procedurën administrative-gjyqësore.

- **Gjykata e Lartë Administrative e RMV-së —** gjykatë e instancës së dytë e cila vepron sipas ankesave kundër vendimeve të Gjykatës Administrative.

  Shënim: Në Republikën e Maqedonisë së Veriut, sistemi gjyqësor është i rregulluar me ligj dhe përbëhet nga këto gjykata: 27 gjykata themelore (gjykata të shkallës së parë) që merren me çështje civile dhe penale, katër gjykata të apelit që vendosin sipas ankesave kundër vendimeve të gjykatave themelore, Gjykata Administrative që vendos në kontestet administrative, Gjykata e Lartë Administrative që vendos sipas ankesave kundër vendimeve të Gjykatës Administrative dhe, në fund, Gjykata Supreme që vendos kryesisht për mjetet e jashtëzakonshme juridike. Ekziston edhe Gjykata Kushtetuese, e cila, megjithatë, nuk konsiderohet pjesë e vetë sistemit gjyqësor, pasi kryesisht vendos për kushtetutshmërinë e ligjeve dhe ligjshmërinë e akteve nënligjore. Çështjet përpara këtyre gjykatave nuk përfshihen në këtë metodologji, ndonëse vendimet e tyre në raste të caktuara mund të jenë subjekt i analizës krahasuese në kuadër të studimeve të rastit.

1.2.2 Fushëveprimi lëndor

Monitorimi u referohet ekskluzivisht çështjeve që kanë një lidhje të qartë me mjedisin jetësor dhe me të drejtat ekologjike. Kriteret për identifikimin e këtyre çështjeve janë shtjelluar në detaje në kapitullin 3. Në kuptimin e përgjithshëm, përfshihen:

- kontestet administrative kundër akteve të organeve shtetërore që kanë implikime, përkatësisht ndikim mbi mjedisin jetësor (leje, pëlqime, aktvendime, ndalime, licenca, urdhëresa);

- çështjet në të cilat paditësi pretendon se i është shkelur e drejta e tij ekologjike ose procedurale e lidhur me mjedisin jetësor;

- çështjet në të cilat një shoqatë qytetare, vetëqeverisje lokale ose person fizik konteston një akt administrativ me përmbajtje ekologjike;

- kontestet administrative për shkak të heshtjes së administratës, që lidhen me çështje në të cilat organi kompetent nuk ka vepruar brenda afatit të përcaktuar me ligj.

1.2.3 Përfshirja kohore

Periudha kohore e monitorimit përcaktohet në përputhje me planin e punës. Është e këshillueshme që monitorimi të përfshijë lëndë për një periudhë minimale prej dy (2) vitesh gjyqësore (janar – dhjetor), me qëllim që të sigurohet një mostër e mjaftueshme për analizë statistikore dhe të shmanget ndikimi i variacioneve sezonale në punën e gjykatave.

Për çdo lëndë që hyn në fushën e përfshirjes, ndiqet rrjedha e plotë procedurale, përkatësisht nga paraqitja e padisë deri te përfundimi me efekt të prerë i procedurës, pavarësisht nëse disa faza janë jashtë periudhës kohore të projektit.

1.3 Konteksti dhe rëndësia e monitorimit

1.3.1 Pse pikërisht gjykata administrative?

Gjykata Administrative është institucion kyç në sistemin e sundimit të së drejtës për mbrojtjen e mjedisit jetësor. Ajo është instanca e fundit për qytetarët, organizatat dhe komunat që dëshirojnë të kundërshtojnë vendimmarrjen administrative në çështjet ekologjike, përkatësisht kur organi kompetent ka lëshuar leje të paligjshme, ka dështuar të veprojë, ose ka nxjerrë vendim në kundërshtim me ligjin ose me interesin publik.

Qasja në Gjykatën Administrative është komponentë thelbësore e së drejtës për qasje në drejtësi në çështjet ekologjike, e garantuar me Konventën e Aarhusit (neni 9) dhe e mbrojtur me Konventën Evropiane për të Drejtat e Njeriut (neni 6). Dobësitë e gjyqësorit administrativ në aspekt të procedurave të ngadalshme, vendimeve formaliste ose mosekzekutimit, e pengojnë drejtpërdrejt realizimin e këtyre të drejtave[1]. Në këtë drejtim, kthesë e rëndësishme në jurisprudencën nacionale është qëndrimi parimor i Gjykatës Supreme për mbrojtjen gjyqësore të së drejtës për mjedis të shëndetshëm dhe kompetencën e Gjykatës Administrative në lëndë të tilla.

Monitorimi i përshtatshëm mund të kontribuojë në forcimin e sundimit të së drejtës në vend në aspekt të mbrojtjes së mjedisit jetësor, duke rezultuar me rekomandime konkrete për përmirësimin e procedurave para Gjykatës Administrative.

1.3.2 Konteksti aktual nacional

Disa faktorë kyç e bëjnë monitorimin e gjyqësorit administrativ ekologjik veçanërisht aktual në momentin e tanishëm:

- **Anëtarësimi në BE.** Kapitulli 27 (Mjedisi jetësor dhe ndryshimet klimatike) është një nga kapitujt e Klasterit 4: Agjenda e gjelbër dhe lidhshmëria e qëndrueshme në kuadër të negociatave me Bashkimin Evropian. Implementimi efektiv i këtij kapitulli nuk varet vetëm nga transpozimi i ligjeve, por edhe nga zbatimi i tij i

[1] Gjykata Supreme e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Qëndrimi parimor i datës 8.10.2024.

vazhdueshëm në praktikë, për të cilin Komisioni Evropian rregullisht tërheq vërejtjen për nevojën e kontrollit gjyqësor efikas. Në këtë kontekst, monitorimi i kryer nga sektori civil është veçanërisht i rëndësishëm pasi siguron verifikim të pavarur të progresit dhe kontribuon në forcimin e sundimit të së drejtës, që është kusht kyç për procesin e integrimit evropian.

- **Transparenca.** Raportet vjetore për punën e Gjykatës Administrative nuk përmbajnë të dhëna të dezagreguara për lëndët sipas materies, çka nënkupton se kontestet ekologjike nuk evidentohen veçmas. Kjo gjendje krijon një „pikë të verbër analitike" që pengon vëzhgimin objektiv të jashtëm dhe ndjekjen publike të gjendjeve.

- **Vëllimi i shtuar.** Intensifikimi i aktiviteteve ekonomike, zhvillimi energjetik dhe presioni gjithnjë në rritje nga ndryshimet klimatike sjellin rritje të numrit të konflikteve të lidhura me të drejtat dhe interesat ekologjike, çka çon edhe në rritjen e numrit të kontesteve administrative në këtë fushë.

- **(Mos)ekzekutimi.** Mekanizmat ekzistues për ndjekjen e faktit nëse organet administrative i ekzekutojnë vendimet e Gjykatës Administrative janë të pazhvilluara mjaftueshëm, ndërsa sektori civil nuk ka qasje sistematike në informacionet se nëse dhe si institucionet veprojnë sipas aktgjykimeve të Gjykatës Administrative në lëndët ekologjike.

1.3.3 Roli i sektorit civil

Organizatat civile kanë rol legjitim dhe të pazëvendësueshëm në vëzhgimin e punës së gjykatave. Ky rol njihet në standardet ndërkombëtare (duke përfshirë Rekomandimet e Këshillit të Evropës për gjyqësorin administrativ[2] dhe udhëzimet e Zyrës për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut të OSBE-së (ODIHR) për vëzhgimin e gjykimeve[3].

Monitorimi i vendosur me këtë metodologji bazohet në parimin e vëzhgimit konstruktiv: qëllimi i tij nuk është kritika e gjyqtarëve ose lëndëve konkrete, por analiza sistemike e trendeve, avokimi për përmirësime strukturore dhe mbështetja e dialogut ndërmjet gjyqësorit dhe shoqërisë civile.

Parimet kyçe të monitorimit

- **Paanshmëria** — vëzhguesit nuk përfaqësojnë asnjë palë në lëndët konkrete

- **Konsistenca** — të njëjtat kritere dhe indikatorë zbatohen për të gjitha lëndët

- **Transparenca** — metodologjia, gjetjet dhe kufizimet janë publikisht të qasshme

- **Mbrojtja e të dhënave personale** — anonimizimi i palëve në të gjitha raportet publike, në përputhje me dispozitat për mbrojtjen e të dhënave personale

- **Dialogu** — Gjetjet mund të ndahen me institucionet kompetente para publikimit final, në përputhje me vlerësimin e kushteve dhe rrethanave në momentin e dhënë, me qëllim që të mundësohet verifikimi i fakteve dhe të dëgjohet perspektiva e tyre, ndërsa ruhet pavarësia dhe integriteti i plotë i përfundimeve finale të ekipit të monitorimit.

2 Rec(2004)20 - Recommendation of the Committee of Ministers to member states on judicial review of administrative acts (Adopted by the Committee of Ministers on 15 December 2004 at the 909th meeting of the Ministers' Deputies), Council of Europe.

3 https://odihr.osce.org/odihr/94216.

II. KORNIZA LIGJORE DHE STANDARDE

Metodologjia për monitorim nuk mund të funksionojë pa një kornizë të qartë referente: një grup standardesh dhe normash kundrejt të cilave matet realiteti. Në këtë kapitull identifikohen dhe arsyetohen instrumentet ndërkombëtare dhe nacionale që përcaktojnë standardet për gjykatësi administrative efikase dhe efektive në lëndët ekologjike. Çdo instrument nuk është thjesht referencë teorike, por është operacionalizuar përmes indikatorëve konkretë të zhvilluar në kapitulli 4.

2.1 Standardet ndërkombëtare

2.1.1 Konventa e Aarhusit (1998)

Konventa për qasje në informacione, pjesëmarrje të publikut në vendimmarrje dhe qasje në drejtësi për çështjet e mjedisit jetësor (Aarhus, 1998) është instrumenti ndërkombëtar qendror për të drejtat e qytetarëve në fushën e mbrojtjes së mjedisit jetësor, veçanërisht nga aspekti procedural. Republika e Maqedonisë së Veriut e ka ratifikuar Konventën e Aarhusit[4] dhe është e obliguar t'i zbatojë dispozitat e saj në tërësi, përfshirë edhe përmes sistemit gjyqësor.

Konventa e Aarhusit është ndërtuar mbi tre shtylla: (1) qasja në informacione për mjedisin jetësor; (2) pjesëmarrja e publikut në vendimmarrje; dhe (3) qasja në drejtësi. Monitorimi i përfshirë me këtë metodologji synon mbi të gjitha shtyllën e tretë që ka të bëjë me qasjen në drejtësi, megjithëse elementet e dy shtyllave të tjera janë gjithashtu relevante, veçanërisht në matjen e të drejtave procedurale në gjykim.

Neni 9 paragrafët (1), (2) dhe (3) — Qasja në drejtësi: struktura trefishe

Neni 9 i Konventës së Aarhusit e rregullon qasjen në drejtësi përmes tre mekanizmave të veçanta, por të ndërlidhura mes tyre:

Neni 9	Përmbajtja	Kriteri për monitorim
Neni 9, par.1	E drejta e qasjes në informacione: personi kërkesa e të cilit për informacione është refuzuar mund të kërkojë kontroll gjyqësor ose jashtëgjyqësor të atij vendimi.	A ka kërkuar paditësi më parë informacione? A është ajo kërkesë e lidhur me lëndën? A i është refuzuar kërkesa?
Neni 9, par. 2	E drejta e kundërshtimit të vendimeve për aktivitete specifike (Vlerësimi i Ndikimit në Mjedis (VNM), parandalimi dhe kontrolli i integruar i ndotjes PKIN/IPPC): anëtarët e publikut të interesuar kanë të drejtë në kontroll gjyqësor të ligjshmërisë materiale dhe procedurale.	A ka të bëjë padia me VNM-në ose me procedurën PKIN/IPPC? A ishte paditësi pjesë e publikut të interesuar?
Neni 9, par. 3	E drejta e kundërshtimit të veprimeve dhe mosveprimeve të personave privatë dhe organeve publike që janë në kundërshtim me të drejtën nacionale për mbrojtjen e mjedisit jetësor.	A bazohet padia në shkelje të ligjit ekologjik? E drejtë e gjerë padie — actio popularis?

[4] Ligji për ratifikimin e Konventës për qasje në informacione, pjesëmarrje të publikut në vendimmarrje dhe qasje në drejtësi për çështjet e lidhura me mjedisin jetësor (i njohur si Konventa e Aarhusit) në Republikën e Maqedonisë së Veriut është miratuar nga Kuvendi më 1 korrik 1999. Ligji është publikuar në "Gazetën Zyrtare të RM" nr. 40/99 të datës 6 korrik 1999, me çka hyri në fuqi tetë ditë më vonë. Konventa është e qasshme në https://unece.org/environment-policy/public-participation/aarhus-convention/text.

Neni 9, paragrafi (4) Standardi për procedura "jo tepër të shtrenjta"

Neni 9, paragrafi 4 vendos katër standarde kumulative që çdo procedurë për qasje në drejtësi duhet t'i plotësojë: (1) fer/e drejtë, (2) e barabartë, (3) e shpejtë dhe (4) financiarisht e qasshme ("jo tepër e shtrenjtë").

Standardi për procedura "financiarisht të qasshme" sipas Komitetit për Përputhshmëri (ACCC) nënkupton:

- Qasshmëria: Shpenzimet totale (taksat gjyqësore + përfaqësimi ligjor + ekspertiza) nuk guxojnë të jenë pengesë për qasjen në drejtësi dhe të dekurajojnë publikun në realizimin e të drejtave ekologjike,
- Shteti është i obliguar të sigurojë mekanizma për zvogëlimin e shpenzimeve (ndihmë juridike, lirim nga taksat),
- Mbrojtja nga presionet: padite SLAPP (padi strategjike kundër pjesëmarrjes civile) janë drejtpërdrejt në kundërshtim me frymën e Konventës së Aarhusit,
- Praktika gjyqësore: Komiteti në lëndë të veçanta (ACCC/C/2011/61 (Mbretëria e Bashkuar) dhe ACCC/C/2008/33 (Mbretëria e Bashkuar)) konstatoi shpenzime gjyqësore të larta që pengojnë qasjen në drejtësi dhe përbënin shkelje të drejtpërdrejtë të nenit 9 paragrafi (4).

Për nevojat e monitorimit, vëzhguesit dokumentojnë: lartësinë e taksave gjyqësore, shpenzimet për përfaqësim, nëse është parashtruar kërkesë për lirim nga taksa, dhe nëse paditësi është tërhequr nga padia për shkaqe financiare. Këto të dhëna përpunohen në indikatorët B2 dhe B3 (kapitulli 4).

Neni 9 paragrafi (5) - Standardi për mjete juridike efektive

Konventa e obligon çdo nënshkrues të sigurojë mjete juridike efektive, duke përfshirë masat e përkohshme, dhe të informojë për qasjen në to. Kjo vendos obligimet e mëposhtme të matshme:

- masa e përkohshme për ndalimin e ekzekutimit të aktit të kontestuar duhet të jetë e qasshme dhe e zbatueshme në praktikë;
- procedurat duhet të përfundojnë me vendim detyrues (jo vetëm rekomandim);
- vendimet e gjykatës duhet të jenë të ekzekutueshme dhe të shoqërohen me mekanizma për ndjekjen e ekzekutimit;
- publiku duhet të jetë i informuar për mjetet juridike të qasshme (neni 9, par. 5).

2.1.2 *Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut dhe praktika e GjEDNj-së*

Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut (GjEDNj) ka zhvilluar praktikë gjyqësore të gjerë relevante për monitorimin e gjyqësorit administrativ në lëndët ekologjike. Ndryshe nga Konventa e Aarhusit, Konventa Evropiane për të Drejtat e Njeriut (KEDNj) nuk ka dispozitë të veçantë për mjedisin jetësor, kështu që në vend të kësaj, të drejtat ekologjike mbrohen përmes interpretimit të dispozitave ekzistuese.

Dispozita [5]	E drejta	Relevanca për lëndë ekologjike	Lëndët kyçe të GjEDNj-së
Neni 6, par. 1	E drejta për gjykim të drejtë brenda afatit të arsyeshëm	Matja e kohëzgjatjes; arsyetimi i vendimeve; qasja në gjykatë	Zehentner v. Austria; Ringeisen v. Austria
Neni 8	E drejta për respektimin e jetës private dhe familjare dhe shtëpisë	Ndotja e tepërt mund të shkelë këtë të drejtë; obligim i shtetit është të sigurojë mbrojtje efektive (zhurma, mbeturinat, gazrat)	Lopez Ostra v. Spain; Fadeyeva v. Russia; Taskin v. Turkey
Neni 13	E drejta për mjet juridik efektiv	A ofron gjykata vendore vërtet mjet juridik efektiv apo vendimet mbeten të paekzekutuara	Guerra v. Italy; Oneryildiz v. Turkey
Neni 1, Protokolli 1	Mbrojtja e pronës	Kur dëmi ekologjik ose masa rregullatore prek pronën e palëve (zvogëlon vlerën ose shfrytëzimin e pronës)	Pine Valley v. Ireland; Depalle v. France

Afati i arsyeshëm — testi me katër kritere i GjEDNj-së

GjEDNj-ja, në vlerësimin e "afatit të arsyeshëm" sipas nenit 6, zbaton katër kritere kumulative që vëzhguesit duhet t'i dokumentojnë për çdo lëndë:

Kriteri	Përshkrimi	Zbatimi në monitorim
1. Kompleksiteti i lëndës	Numri i palëve, kompleksiteti faktik dhe juridik, nevoja për ekspertizë	Dokumentimi në kartonin e lëndës — shërben për kontekstualizimin e kohëzgjatjes
2. Sjellja e paditësit	A e ka ngadalësuar paditësi rrjedhën e procedurës me kërkesa jo të qëllimshme	Analizohet kur vlerësohet nëse vonesat janë në anën e gjykatës apo të palës
3. Sjellja e organeve	Efikasiteti i gjykatës dhe organit administrativ; kohëzgjatja e pauzave mes seancave	Indikatori bazë A2 — shkaqet e vonesave
4. Rëndësia për kërkuesin	Rëndësia e lëndës për paditësin (shëndeti, prona, jeta)	Dokumentohet cilësisht në përshkrimin e lëndës

GjEDNj-ja, në disa lëndë kundër vendeve të rajonit, ka konstatuar shkelje të afatit të arsyeshëm në kontestet administrative[6]. Procedurat më të gjata se tre (3) vite në shkallë të parë, pa sfond faktik kompleks, përbëjnë indikator serioz për problem që meriton vëmendje të veçantë në raportet e monitorimit.

5 GjEDNj-ja ka zhvilluar edhe praktikë tjetër relevante të lidhur me të drejtën për mjedis (të shëndetshëm) jetësor (si për shembull në bazë të nenit 2), por në këtë përmbledhje janë veçuar shkeljet relevante për monitorimin e gjyqësisë administrative.

6 Si për shembull: *Nemet kundër Serbisë* (nr. 22543/05, 8 dhjetor 2009), *Jeličić kundër Bosnjës dhe Hercegovinës* (nr. 41183/02, GJEDNJ 2006–XII), *Siništaj kundër Malit të Zi* (nr. 31529/15, 23 shtator 2021), *Kostovska kundër ish-Republikës Jugosllave të Maqedonisë* (nr. 44353/02, 15 qershor 2006), *Bara dhe Kola kundër Shqipërisë* (nr. 43391/18 dhe 17766/19, 12 tetor 2021)

Lëndët ekologjike në praktikën e GjEDNj-së — parime kyçe

Me dekada të praktikës gjyqësore, GjEDNj-ja ka zhvilluar disa parime të zbatueshme drejtpërdrejt në analizën e lëndëve administrative ekologjike:

- **Obligimi pozitiv**. Shteti ka obligim pozitiv — jo vetëm të përmbahet nga ndërhyrja, por edhe t'i mbrojë aktivisht të drejtat (neni 8) kur kjo rrjedh nga rreziqet ekologjike të krijuara nga subjektet private. Nëse gjykata administrative nuk e ka sanksionuar lejen e paligjshme, shteti mund të përgjigjet para GjEDNj-së.

- **Standardi i provës**. Vendimet me të cilat GjEDNj-ja ka konstatuar shkelje të nenit 8 për shkak të dëmit ekologjik (zhurma, ndotja, rreziku kimik) kanë implikim të drejtpërdrejtë për standardin e provës në gjykatën administrative. Paditësi nuk duhet të provojë dëm individual, mjafton t'i mbështetë pretendimet me prova shkencore të qasshme, përkatësisht të provojë se rreziku ekologjik e tejkalon pragun e tolerancës.

- **Ekzekutimi**. GjEDNj-ja, në lëndën Oneryildiz v. Turkey (2004), konstatoi se mosveprimi i shtetit sipas vendimit gjyqësor në lëndë ekologjike përbën shkelje të KEDNj-së. Kjo e bën ndjekjen e ekzekutimit të vendimeve (indikatorët Ç3 dhe D1) veçanërisht të rëndësishme.

2.1.3 Rekomandimet e Këshillit të Evropës

Këshilli i Evropës ka nxjerrë disa instrumente që përcaktojnë standardet për gjykatësi administrative të pavarur dhe efikase. Megjithëse nuk kanë fuqi ligjore detyruese, ato janë pika referente gjerësisht të pranuara në rajon dhe përdoren edhe nga Komisioni Evropian në vlerësimin e reformave gjyqësore. Ndër to, më relevantet për përcaktimin e standardeve kyçe për monitorim janë:

- CM/Rec(2004)20 – Rekomandimi ka të bëjë me kontrollin gjyqësor të akteve administrative

- CM/Rec(2010)12 – Rekomandimi ka të bëjë me pavarësinë, efikasitetin dhe përgjegjësitë e gjyqtarëve

- Mendimi nr. 6 (2004) i CCJE-së, i Këshillit Konsultativ të Gjyqtarëve Evropianë (KKGjE), për gjykim të drejtë brenda afatit të arsyeshëm dhe rolin e gjyqtarit në procese duke marrë në konsideratë mjetet alternative të zgjidhjes së kontesteve

- Mendimi nr. 7 (2005) i CCJE-së, i Këshillit Konsultativ të Gjyqtarëve Evropianë (KKGjE), për drejtësinë dhe shoqërinë.

2.1.4 CEPEJ — Komisioni Evropian për Efikasitetin e Drejtësisë

CEPEJ, organ pune i Këshillit të Evropës për ndjekjen e efikasitetit të sistemeve gjyqësore, ka zhvilluar një sistem indikatorësh kuantitativë (sistemi SATURN) që kjo metodologji i adapton për nevojat e monitorimit sektorial:

- Koha mesatare për zgjidhjen e lëndës (Disposition Time - DT): Ky indikator mat kohëzgjatjen mesatare të procedurave. Në monitorim, DT llogaritet individualisht për çdo lëndë dhe në nivel të gjithë mostrës, duke u bërë krahasim i drejtpërdrejtë me afatet ligjore për veprim sipas Ligjit për Kontestet Administrative (LKA).

- Shkalla e zgjidhjes (Clearance Rate - CR): Ky parametër e përcakton raportin mes lëndëve të pranuara dhe të zgjidhura. Të dhënat nxirren nga raportet zyrtare vjetore të Gjykatës Administrative, me qëllim që të vërtetohet nëse Gjykata arrin t'i mbajë hapin me rrjedhën e lëndëve të reja ekologjike.

- Ngarkesa e gjykatës (Pending Cases - PC): Numri total i lëndëve të pazgjidhura shërben si indikator kontekstual. Ai është më rëndësi thelbësore për interpretimin objektiv të kohëzgjatjes së procedurave, pasi e pasqyron ngarkesën reale administrative të gjyqtarëve.

- Vjetërsia e lëndëve (Age of Pending Cases): Ky indikator mundëson shpërndarjen e lëndëve të pazgjidhura sipas vjetërsisë së tyre. Fokus i veçantë i jepet identifikimit të lëndëve me vonesa "kronike", përkatësisht atyre pa një vendim për më shumë se dy vjet, gjë që dëshmon ngecje kritike në drejtësinë ekologjike.

  Vërejtje e rëndësishme: Indikatorët e CEPEJ-it janë në mënyrë parësore të destinuar për matjen e sistemeve gjyqësore në tërësi, jo për materie të veçanta. Kjo metodologji bën adaptimin e tyre sektorial, me ndërgjegjësimin se lëndët ekologjike mund të kenë kompleksitet specifik (shembull: nevoja për ekspert gjyqësor për çështje ekologjike) që ndikon në kohëzgjatjen mesatare.

2.1.5 Standardet e ODIHR-it për vëzhgimin e gjykimeve

Zyra për Institucione Demokratike dhe të Drejtat e Njeriut (ODIHR) e OSBE-së i ka zhvilluar bazat metodologjike për vëzhgimin sistematik të gjykimeve. Këto parime përbëjnë themel metodologjik mbi të cilin kjo metodologji mbështetet drejtpërdrejt:

- Vëzhgim i strukturuar dhe sistematik (jo ad hoc) i bazuar në formularë të standardizuar — vëzhguesi paraprakisht e di se cilat elemente i dokumenton;
- Dallimi mes vëzhgimit të lëndës individuale (*case monitoring*) dhe vëzhgimit të trendeve sistemike (*systemic monitoring*) — kjo metodologji i kombinon të dy qasjet;
- Parimi i vëzhgimit jo-ndërhyrës — vëzhguesi nuk ndikon në rrjedhën e procedurës, nuk komunikon me gjyqtarët për lëndën, nuk u jep këshilla palëve;
- Parimi i paanshmërisë dhe neutralitetit — vëzhguesi nuk përfaqëson asnjë palë dhe nuk ka qëndrim të formuar paraprakisht për rezultatin e lëndës;
- Dokumentimi i devijimeve — kur diçka nuk mund të vëzhgohet (seanca është jopublike, shkresat nuk janë të qasshme), kjo në vetvete përbën gjetje të dokumentuar.

2.1.6 Parimet për drejtësi ekologjike (konteksti global)

Përveç kornizës ligjore evropiane, ekzistojnë edhe instrumente dhe parime globale që e pasurojnë të drejtën për mbrojtje gjyqësore efikase dhe efektive:

- **Deklarata e Rios, Parimi 10**. Parimi 10 i Deklaratës së Rios (1992) — dokumenti i parë ndërkombëtar që e lidh qasjen në informacione, pjesëmarrjen e publikut dhe qasjen në drejtësi në çështjet ekologjike. Konventa e Aarhusit është operacionalizim praktik i Parimit 10 për Rajonin Evropian;
- **Agjenda 2030 / OZhD-të.** Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZhD/ Sustainable Development Goals- SDG), konkretisht OZhD 16 (Paqja, drejtësia dhe institucionet e forta) dhe OZhD 17 (Partneritetet për objektivat) — vendosin kornizë për vlerësimin e institucioneve gjyqësore në kontekst të sundimit të së drejtës dhe partneriteteve për zhvillim të qëndrueshëm;
- **OKB — mbrojtja e ekoaktivistëve.** Parimet për mbrojtjen e aktivistëve të mjedisit jetësor — raportuesi special i OKB-së për të drejtat e mjedisit jetësor ka zhvilluar parime për mbrojtjen e aktivistëve ekologjikë në procedura gjyqësore, veçanërisht të rëndësishme në monitorimin e qasjes në drejtësi.

2.2 Korniza ligjore nacionale

Korniza ligjore nacionale i përcakton normat konkrete materiale dhe procedurale që Gjykata Administrative është e obliguar t'i zbatojë. Monitorimi i ndjek përputhshmërinë dhe devijimet nga kjo kornizë, dhe pastaj i krahason gjetjet me standardet ndërkombëtare për të identifikuar zbrazëtitë/mangësitë strukturore.

2.2.1 Ligji për Kontestet Administrative (LKA)

LKA është ligji bazë procedural që e rregullon procedurën para Gjykatës Administrative. Në kontestin administrativ sigurohet mbrojtje gjyqësore e të drejtave dhe interesave juridike të personave fizikë dhe juridikë kundër akteve administrative individuale dhe veprimeve të organeve publike.

Dispozitat kyçe relevante për monitorimin janë:

Dispozita	Përmbajtja	Indikatori
Neni 19–28	Kushtet për parashtrimin e padisë: legjitimimi aktiv, afatet, kompetenca	B1 — Parashtruesi; B2 — Shpenzimet (Kreu 4, Klasteri B)
Neni 21	E drejta e parashtrimit të padisë nga organizatat dhe shoqatat (actio popularis në çështjet ekologjike)	B1 — Iloji i paditësit (Kreu 4, Klasteri B)
Neni 29	Masa e përkohshme — kërkesa për shtyrjen ose ndalimin e ekzekutimit të aktit të kontestuar deri në vendimin e gjykatës	A3 — Zbatimi i procedurës urgjente (Kreu 4, Klasteri A)
Neni 11	Parimi i efikasitetit për gjykim brenda afatit të arsyeshëm	A1 — Kohëzgjatja; krahasimi me afatin ligjor (Kreu 4, Klasteri A)
Neni 58–67	Lloje të vendimeve gjyqësore: refuzimi, pranimi, anulimi/shfuqizimi, kthimi në rivendosje, vendimi	Ç1 — Lloji i vendimit (Kreu 4, Klasteri Ç)
Neni 69–81	Procedura para Gjykatës së Lartë Administrative pas ankesës	A1 (faza 2); Ç4 — Ankesa (Kreu 4, Klasteri Ç)

Vëmendje të veçantë meriton neni 29 që ka të bëjë me masën e përkohshme. Ky është instrument që mund të parandalojë dëmin ekologjik të pariparueshëm gjatë procedurës. Hulumtimet tregojnë se në praktikë ky instrument zbatohet rrallë, ndërsa vëzhguesit duhet të dokumentojnë nëse është kërkuar masa dhe nëse është aprovuar.

2.2.2 Ligjet materiale nga fusha e mjedisit jetësor

Kontestet administrative në lëndët ekologjike zhvillohen kundër akteve të nxjerra në bazë të një grupi të gjerë dispozitash materiale, përkatësisht: Ligji për Mjedisin Jetësor, Ligji për Ujërat, Ligji për Mbrojtjen e Natyrës, Ligji për Menaxhimin e Mbeturinave dhe ligjet me të cilat rregullohet menaxhimi i rrjedhave të veçanta të mbeturinave, Ligji për Cilësinë e Ajrit Ambiental, Ligji për Mbrojtjen nga Zhurma në Mjedisin Jetësor, Ligji për Planifikimin Hapësinor, Ligji për Lëndët e Para Minerale [7] dhe të tjerë. Për nevojat e monitorimit, lëndët klasifikohen sipas llojit të kontestit:

- kontestet e ngritura kundër lejeve, miratimeve, vendimeve dhe pëlqimeve ekologjike të lëshuara: Këto janë lëndët më të shpeshta ku kontestohen lejet e lëshuara (lejet e integruara ekologjike, lejet për menaxhimin e mbeturinave, koncesionet për ujë, lëndët e para minerale ose burimet natyrore). Këtu përfshihen edhe kontestet që rrjedhin nga procedurat për vlerësimin e ndikimit në mjedis (VNM) dhe vlerësimin strategjik të mjedisit (VSM);

[7] Rregulloret, pra ligjet specifike, që janë në fuqi në kohën e përgatitjes së metodologjisë janë theksuar. Megjithatë, kjo listë nuk është shteruese dhe përfundimtare, sepse rregulloret në fushat e listuara mund të ndryshojnë, pra mund të miratohen ligje të reja përkatëse që rregullojnë më tej fushën, veçanërisht nga aspekti i klimës dhe energjisë (siç janë Ligji për Veprimin Klimatik ose Ligji për Burimet e Energjisë së Rinovueshme, të cilat janë në përgatitje e sipër). Prandaj, janë përcaktuar kritere të përshtatshme që janë pikë referimi për zbatimin e metodologjisë.

- kontestet e ngritura kundër vendimeve të nxjerra në fushën e planifikimit hapësinor, urbanizmit dhe mjedisit jetësor: lëndë në të cilat kontestohen planet urbanistike ose aktet individuale për ndërtim, kur qytetarët ose shoqatat konsiderojnë se janë injoruar standardet ekologjike për mbrojtjen e mjedisit jetësor dhe natyrës ose standardet për cilësinë e jetës (zhurma, ndotja);

- kontestet e ngritura kundër vendimeve të nxjerra në lidhje me qasjen në informacione ekologjike: lëndë të ngritura për shkak të "heshtjes së administratës" ose refuzimit të kërkesave për qasje në informacione me karakter publik që kanë të bëjnë me gjendjen e mjedisit jetësor;

- kontestet e ngritura kundër vendimeve të lëshuara në procedurë inspektuese: lëndë në të cilat kontestohen vendimet e inspektorëve kompetentë (ose mosveprimi i tyre) në konstatimin e shkeljeve;

- kontestet për mbrojtjen e interesit juridik (neni 3, par. 6 i LKA-së): lëndë në të cilat kërkohet mbrojtje gjyqësore e të drejtave dhe interesave ekologjike në situata kur nuk ekziston tjetër instrument juridik, dhe që janë me rëndësi thelbësore për realizimin e të drejtës për mjedis jetësor të shëndetshëm.

2.2.3 Ligji për Qasje të Lirë në Informacione me Karakter Publik (LQLIKP)

Ligji për Qasje të Lirë në Informacione me Karakter Publik është instrument thelbësor për punën e vëzhguesve. Pa qasje në informacione, monitorimi është i pamundur. Metodologjia parashikon përdorim sistematik të kërkesave LQLIKP në situatat e mëposhtme:

- kur vendimet gjyqësore nuk janë publikuar në faqen zyrtare të Gjykatës Administrative;

- kur vëzhguesi kërkon qasje në të dhëna statistikore për lëndë sipas materies për periudhën që është objekt i analizës;

- kur kërkohet qasje në protokollet e seancave për lëndë që nuk janë vëzhguar drejtpërdrejt;

- kur kërkohet informacion për ekzekutimin e vendimeve (nga organi administrativ i ngarkuar për veprim pas kthimit në rivendosje).

Mosveprimi sipas kërkesave LQLIKP, në vetvete, përbën gjetje për monitorimin pasi tregon për transparencën e gjykatave.

2.2.4 Rregullorja gjyqësore dhe aktet e brendshme

Rregullorja për punën e Gjykatës Administrative dhe aktet e brendshme për menaxhimin e lëndëve gjithashtu janë pjesë e kornizës ligjore. Ato i përcaktojnë:

- kriteret për prioritizimin e lëndëve (cilat lëndë zgjidhen të parat);

- rregullat për caktimin e seancave dhe pauzat mes tyre;

- mekanizmat për kontrollin e brendshëm të kohëzgjatjes;

- standardet për komunikim me palët dhe dorëzimin e akteve;

- rregullat për publikimin e vendimeve (praktika gjyqësore).

Vëzhguesit i sigurojnë dhe i analizojnë këto dokumente, veçanërisht në rastet kur procedura tregon devijime të rëndësishme nga kohëzgjatja e pritur.

2.2.5 Qëndrimi parimor i Gjykatës Supreme i datës 8.10.2024

Kthesë e rëndësishme në jurisprudencën nacionale është qëndrimi parimor [8] i Seancës së Përgjithshme të Gjykatës Supreme i datës 8.10.2024 për mbrojtjen gjyqësore të së drejtës për mjedis të shëndetshëm jetësor. Qëndrimi parimor përmban katër elemente kyçe:

(1) qytetarët në procedurën administrative mund të kërkojnë nga organet kompetente të nxjerrin dokumente bazë planore për cilësinë e ajrit (neni 23 i Ligjit për Cilësinë e Ajrit Ambiental), edhe pse kjo nuk është përcaktuar shprehimisht në ligj;

(2) e drejta për mjedis të shëndetshëm jetësor mund të rrezikohet nga person i autorizuar ose nga person zyrtar në ushtrimin e kompetencave publike, duke përfshirë veprimin jo në kohë ose joadekuat;

(3) mbrojtja realizohet përmes dispozitave të Ligjit për Kontestet Administrative kundër akteve, veprimeve ose mosveprimeve të paligjshme kur mbrojtje gjyqësore specifike nuk është parashikuar me dispozita të tjera (p.sh. neni 3 paragrafi 6 i LKA-së);

(4) veprimi i personit zyrtar përfshin si bërjen ashtu edhe mosbërjen në ekzekutimin e obligimeve ligjore, ku mos-ndërmarrja e veprimit njihet si burim i mundshëm i shkeljes së së drejtës për mjedis të shëndetshëm jetësor.

8 Gjykata Supreme e Republikës së Maqedonisë së Veriut. Qëndrimi parimor i datës 8.10.2024.

2.3 Sinteza: Matrica Standarde e Vlerësimit (MSV)

Me qëllim të zbatimit operativ të standardeve të lartpërmendura, kjo metodologji vendos Matricën Standarde të Vlerësimit (MSV) si kornizë referente që vëzhguesit e zbatojnë në analizën e çdo lënde individuale dhe në përgatitjen e raporteve periodike.

MSV nuk është shkallë mekanike, por mjet për analizë të thelluar dhe zbatimi i saj nënkupton që natyra e çdo rasti të merret në konsideratë individualisht. "Kontekstualizimi" i çdo gjetjeje nënkupton që të njëjtët tregues duhet të interpretohen ndryshe në varësi të kompleksitetit të lëndës. Për shembull, e njëjta kohëzgjatje mund të jetë e pranueshme për lëndë komplekse (kohëzgjatje e justifikuar) me ekspertiza të gjera ose analizë të të dhënave teknike, dhe e papranueshme për lëndë të thjeshta (kohëzgjatje e pajustifikuar) nëse bëhet fjalë për padi të parashtruar kundër akti formal refuzues.

Matrica na ndihmon të identifikojmë devijimin, por vëzhguesi është ai që vendos nëse ai devijim është rezultat i kompleksitetit objektiv të rastit ose i ngadalësisë administrative.

Dimensioni	Standardi ndërkombëtar	Pragjet e vlerësimit	Indikatori
Qasja në gjykatë	Neni 9 Aarhus; Neni 6 KEDNj	A është pranuar padia? A kanë qenë shpenzimet pengesë?	B1, B2, B3
Afati kohor	Neni 6 KEDNj; CEPEJ DT	Deri në 1 vit: e pranueshme; 1–2 vjet: problematike; mbi 2 vjet: shkelje e standardit	A1, A2
Masa e përkohshme	Neni 9(5) Aarhus; Neni 6 KEDNj	A është kërkuar? A është aprovuar? Brenda cilit afat është vendosur?	A3
Arsyetimi	CM/Rec(2004)20; CCJE 6	A përmban vendimi arsyetim? A janë cituar faktet dhe e drejta?	Ç1, Ç2
Ekzekutimi	Neni 13 KEDNj; Neni 9(4) Aarhus	A ka vepruar organi? Brenda cilit afat? A është paditur përsëri?	Ç3, D1, D2
Shpenzimet	Neni 9(4) Aarhus — jo tepër të shtrenjta	Lartësia e shpenzimeve; a kanë qenë pengesë; a është kërkuar lirim	B2, B3
Perspektiva gjinore	CEDAW; SDG 5 dhe 16	Gjinia e paditësit; përbërja gjinore e këshillit; lëndë e ndjeshme gjinore	C1, C2, C3
Efekti sistemik	CM/Rec(2012)11	A tregon lënda problem strukturor (padi të përsëritura, organe të njëjta)	D2, D3

Shenjat alfanumerike në kolonën e fundit (A1, B2 etj.) i referohen indikatorëve të zhvilluar në detaje në kreun 4 të kësaj metodologjie. MSV shërben edhe si mjet vetëkontrolli dhe në çdo analizë duhet të jetë e qartë cila normë "testohet" me indikatorin konkret.

III. KRITERET PËR IDENTIFIKIMIN E LËNDËVE EKOLOGJIKE

Para se të mund të matet efikasiteti i gjyqësisë administrative në lëndë ekologjike, duhet të jetë e qartë se cilat lëndë në përgjithësi bëjnë pjesë në atë kategori. Kjo është detyrë analitike fillestare, por me rëndësi thelbësore: klasifikimi i gabuar çon në mostër të çrregulluar dhe me këtë në përfundime jo të sakta.

Ky kapitull vendos sistem trishkallor për identifikim. Së pari zbatohen kriteret bazë (të obligueshme) – verifikimi nëse lënda i plotëson kriteret e rregullit bazë për identifikim, pastaj kriteret shtesë (për konfirmimin e rasteve kufitare) me të cilat bëhet analiza e lëndëve që nuk janë drejtpërdrejt ekologjike, por kanë ndikim ekologjik, dhe së fundi procedura për shqyrtim të dyfishtë për lëndët tek të cilat klasifikimi është i pasigurt.

Rregulli bazë për identifikim

Lënda klasifikohet si ekologjike nëse objekti i kontestit, përkatësisht thelbi i padisë, është drejtpërdrejt i lidhur me të paktën një nga tre kushtet e dhëna në tabelë.

Rregulli bazë për identifikim
Lënda klasifikohet si ekologjike nëse OBJEKTI I KONTESTIT, dhe jo vetëm konteksti, është drejtpërdrejt i lidhur me:
(a) mbrojtjen ose menaxhimin e mjediseve jetësore (uji, ajri, toka) dhe fushave të mjedisit jetësor (biodiversiteti, mbeturinat, zhurma, klima etj.) OSE
(b) realizimin e të drejtave procedurale në procedura që kanë ndikime ekologjike (VNM/elaborate, lejet e integruara ekologjike, qasja në informacione, pjesëmarrja e publikut në vendimmarrje për mjedisin jetësor), OSE
(c) mbrojtjen e shëndetit të njerëzve ose cilësisë së jetesës kur shkaku është ekologjik.
Mjafton që lënda të plotësojë vetëm NJË nga tre kushtet për klasifikim dhe të përfshihet në monitorim.

3.1 Kriteret primare

Vëzhguesi zbaton tetë kritere bazë. Nëse lënda plotëson të paktën një, ajo hyn në fushën e përfshirjes së monitorimit.

#	Kriteri	Përshkrimi	Shembuj lëndësh
K1	Lejet dhe miratimet me ndikime ekologjike	Padi kundër akti administrativ me të cilin lëshohet, ndryshohet ose hiqet leje/pëlqim/miratim me ndikim të drejtpërdrejtë në mjedisin jetësor.	Lejet e integruara ekologjike; vendimet për VNM/elaborate; miratimet për aktivitete në zonë të mbrojtur.
K2	Menaxhimi i burimeve natyrore	Padi kundër akteve të lidhura me shfrytëzimin, dhënien me koncesion ose menaxhimin e burimeve natyrore.	Koncesioni për ujë; leja për prerje pylli; koncesioni minerar; vendimi për kullotje në zonë të mbrojtur.
K3	Mbrojtja e natyrës dhe biodiversitetit	Padi kundër akteve që prekin statusin e zonave të mbrojtura, specieve të mbrojtura ose vlerave natyrore.	Anulimi i statusit të zonës së mbrojtur; leja për aktivitet në PK; ndryshimi i kufirit të zonës së mbrojtur ose zonimit.
K4	Ndotja e ajrit, ujit, tokës dhe zhurma	Padi kundër akteve të lidhura me emisionet, lëshimin e ndotësve ose mosndërmarrjen e masave për mbrojtje.	Kundërshtimi i lejes për lëshim në rrjedhë ujore; masat për mbylljen e ndotësit; menaxhimi i deponisë.
K5	Menaxhimi i mbeturinave	Padi kundër akteve për mbledhjen, transportin, trajtimin, ruajtjen ose deponimin e mbeturinave.	Leja për deponi; menaxhimi i mbeturinave të rrezikshme mjekësore; mbyllja e deponisë ilegale etj.
K6	Planifikimi hapësinor me dimension ekologjik	Padi kundër planeve urbanistike ose hapësinore që ndryshojnë karakteristikat ekologjike të një zone.	Plani urbanistik që ndryshon zonën e gjelbër në ndërtimore; ripërcaktimi i tokës pyjore; plani i detajuar për minierë.
K7	Të drejtat procedurale ekologjike	Padi për shkak të shkeljes së së drejtës për pjesëmarrje në procedurë, së drejtës për informim ose së drejtës për qasje në informacione ekologjike.	Mosrealizimi i shikimit publik ose debatit; refuzimi i kërkesës për informacione ekologjike; përjashtimi i OJQ-së nga procedura e VNM-së.
K8	Mbrojtja shëndetësore e lidhur me shkaqe ekologjike	Padi në të cilën paditësi pretendon se akti administrativ drejtpërdrejt e rrezikon shëndetin ose jetën për shkaqe ekologjike.	Leja për objekt pranë vendbanimit; mosveprimi inspektues gjatë ndotjes së raportuar; menaxhimi i depove kimike e ngj.

3.1.1 Zbatimi i kritereve primare — protokolli i punës

Gjatë shqyrtimit të çdo lënde, vëzhguesi e ndjek këtë rend:

Zbatimi: E lexon padinë dhe e identifikon bazën ligjore primare (cili ligj është cituar).

Verifikon nëse akti administrativ i kontestuar bën pjesë në ndonjë nga kategoritë K1–K8.

Nëse përgjigja është **PO** për të paktën një kriter — lënda hyn në fushën e përfshirjes.
- **Mbivendosja**: Nëse lënda i përket disa grupeve, vëzhguesi e shënon grupin primar, dhe në vërejtje mund t'i citojë edhe të tjerët,

Nëse përgjigja është **JO** — lënda nuk hyn, por vëzhguesi e dokumenton; pse?; për shkak të transparencës.
- **Fleksibiliteti**: Nëse ekziston dyshim — zbatohet procedura për shqyrtim të dyfishtë (pika 3.3).

3.2 Kriteret shtesë — filtri për konfirmim

Kriteret shtesë nuk janë të pavarura — ato zbatohen pasi lënda të jetë identifikuar përmes kritereve primare nga pika 3.1. Qëllimi i tyre është të sigurojnë analizë shtesë dhe të ndihmojnë në klasifikimin e rasteve kufitare.

Kriteri shtesë	Funksioni	Zbatimi
KSH-K1: Institucioni	Cili organ është paditur? A është organi në nivel primar kompetent për mjedisin jetësor?	MMJPH, komunat, parqet nacionale — sinjal i fortë për lëndë ekologjike. Ministria e Financave — kërkohet analizë shtesë.
KSH -K2: Baza ligjore	A është cituar në padi të paktën një ligj me të cilin rregullohen çështje nga fusha e mjedisit jetësor?	Referencë e drejtpërdrejtë te LMJ, LU, LN, LMM etj. = lëndë e sigurt ekologjike. Vetëm LKA pa ligj ekologjik = verifikim shtesë.
KSH -K3: Përshkrimi i kontestit	Përshkrimi i kontestit A përmban përshkrimi në regjistrin gjyqësor fjalë kyçe ekologjike?	Lista e fjalëve kyçe është dhënë në pikën 3.4. Përdorimi i 2+ fjalëve kyçe = probabilitet i lartë për lëndë ekologjike.
KSH-K4: Lloji i paditësit	A është paditësi OJQ ekologjike ose qytetar i prekur për shkaqe ekologjike?	OJQ ekologjike = probabilitet i lartë. Operatori ekonomik = i mundshëm, por verifikohet nëse është paditës ose i paditur.
KSH-K5: Prania e VNM/IPPC	A është procedura drejtpërdrejt ose tërthorazi e lidhur me VNM-në ose me procedurën PKIN/IPPC?	Nëse po — klasifikim i drejtpërdrejtë sipas K1 ose K7. Nëse jo — analiza vazhdon.

3.3 Rastet kufitare dhe procedura për shqyrtim të dyfishtë

3.3.1 Rastet kufitare tipologjike

Llojet e mëposhtme të lëndëve janë kufitare dhe kërkojnë analizë të kujdesshme:

Lloji i rastit kufitar	Përshkrimi	Udhëzimi për klasifikim
Kontestet e punës në sektorin ekologjik	Zyrtar në MMJPH ose në DIMJ paditet kundër aktit administrativ për ndërprerjen e marrëdhënies së punës.	NUK klasifikohet — lënda është kontest pune, jo ekologjik, edhe pse organi i prekur është ekologjik.
Kontestet pronësore me sfond ekologjik	Pronari padit kundër marrjes së pronës në zonë të mbrojtur, por padia është vetëm për kompensim.	Kufitare — klasifikohet VETËM nëse padia e konteston vetë mbrojtjen ose kushtet e saj, jo vetëm kompensimin.
Lëndë urbanistike pa shtrirje ekologjike	Padi kundër PU për ndryshimin e destinacionit të tokës, pa ndikim ekologjik në padi.	NUK klasifikohet — vetëm nëse në padi është cituar ndikim ekologjik ose shkelje e ekostandardeve.
Shëndeti publik pa shkaqe ekologjike	Padi kundër vendimit për karantinë ose masë sanitare pa lidhje me ndotjen.	NUK klasifikohet — kriteri ekologjik kërkon lidhje shkak-pasojë mes kushteve ekologjike dhe prekjes.
Projektet infrastrukturore	Padi kundër miratimit për rrugë ose urë pa procedurë VNM.	KLASIFIKOHET — mungesa e VNM-së kur ajo është e obligueshme në vetvete përbën çështje ekologjike (K7).
Lëndë bujqësore	Padi kundër subvencioneve për prodhuesit bujqësorë ose vendim për pesticide.	Kufitare — klasifikohet nëse padia adreson efektet ekologjike (ndotja e ujërave, OGM, kimikate).

3.3.2 Procedura për shqyrtim të dyfishtë

Kur vëzhguesi nuk është i sigurt në klasifikim, zbatohet procedura e mëposhtme:

Hapat e shqyrtimit të dyfishtë
1. **Dokumentimi:** Vëzhguesi e shënon lëndën si "Kufitare" dhe e dokumenton shkakun e dyshimit dhe shkurtimisht e përshkruan dilemën se cili kriter nuk është i qartë dhe pse.
2. **Recensioni:** Lënda i dorëzohet vëzhguesit të dytë, i cili në mënyrë të pavarur i zbaton kriteret K1–K8.
3. **Pajtimi:** Nëse të dy vëzhguesit pajtohen — vendimi është final.
4. **Harmonizimi:** Në rast mospajtimi, lënda referohet për shqyrtim në takim koordinativ më të gjerë.
5. **Evidentimi:** Vendimi final për klasifikim dokumentohet me arsyetim në sistemin e evidentimit. Të gjitha lëndët e përjashtuara evidentohen në listë të veçantë me vërejtje të shkurtër për shkakun e përjashtimit.
6. **Baza e precedentëve:** Shembujt e rasteve kufitare ruhen dhe përditësohen për përdorim të ardhshëm (baza e precedentëve).

3.4 Lista e fjalëve kyçe për identifikim

Lista e mëposhtme përdoret gjatë kërkimit në regjistrin gjyqësor dhe gjatë shqyrtimit të padive. Prania e një ose më shumë termeve është indikator (jo provë automatike) për lëndë ekologjike. Lista përditësohet sipas nevojës.

Kategoria	Fjalët kyçe
Instrumentet ligjore	leje të integruara ekologjike, PKIN, VNM, leje ekologjike, leja A, leja B, koncesion për ujë, pëlqim ekologjik, miratim për ndërtim në zonë të mbrojtur, leje e integruar
Burimet natyrore	ujë, rrjedhë ujore, trup ujor, ujëra nëntokësore, pyll, tokë pyjore, lëndë e parë minerale, rezervat natyror, park nacional, zonë e mbrojtur, peizazh i mbrojtur, monument natyror, biodiversitet
Ndotja	ndotje, emision, lëshim, deponi, mbeturina, mbeturina të rrezikshme, zhurmë, pluhur, kimikat, radioaktiv, nitrate, fosfate
Institucionet	MMJPH, Inspektorati Shtetëror për Mjedis Jetësor, Drejtoria për Mjedis Jetësor, MBPEU, parku nacional, DPHM
Procedurat	shikim publik, pjesëmarrja e publikut, vlerësim strategjik, vlerësim i ndikimit, monitorim, mbikëqyrje inspektuese, monitorim ekologjik
Degradimi	dëm në mjedisin jetësor, degradim, rrezikim, vend i rrezikuar, rekultivim, remediim, deponi e mbetjeve minerare

3.5 Formulari për klasifikimin e lëndës

Për çdo lëndë që ka kaluar procesin e identifikimit, vëzhguesi plotëson formular të shkurtër klasifikimi. Kjo siguron transparencë dhe qartësi të vendimeve për përfshirje/përjashtim.

Fusha	Vlerat / Formati
Numri i lëndës	U-XXXX/VVVV (numri zyrtar gjyqësor)
Sektori (tag)	Uji, mbeturinat etj.
Lloji i paditësit	OJQ / Person fizik / Person juridik
Kriteri primar (K1–K8)	Një ose më shumë (sipas nevojës)
Kriteret shtesë të zbatuara SH-K1 deri SH-K5	SH-K1 deri SH-K5 (opsionale)
Akti administrativ i kontestuar	Përshkrim i shkurtër (lloji dhe organi)
Ligji/ligjet e cituara në padi	Emërtimi dhe nenet
Vendimi i klasifikimit	I PËRFSHIRË / I PËRJASHTUAR / KUFITAR - SHQYRTIM I DYFISHTË
Arsyetimi (në rast kufitar)	Tekst i lirë — i obligueshëm në rast pasigurie
Vëzhguesi / data	Inicialet + data e klasifikimit
Rishikimi nga koordinatori:	(PO/JO + inicialet)
Lidhja me bazën (ose dosjen)	

IV. TREGUESIT E EFIKASITETIT DHE EFEKTIVITETIT

Ky kapitull përbën bërthamën operative të metodologjisë. Ai përcakton treguesit konkretë dhe të matshëm, përmes të cilëve monitorimi i operacionalizon standardet ndërkombëtare të shtjelluara në Kapitullin 2. Çdo tregues është i përcaktuar me saktësi, me një shkallë të qartë vlerash dhe me udhëzime për mënyrën e matjes.

Treguesit janë organizuar në pesë klasterë tematikë, të cilët së bashku mbulojnë të gjitha dimensionet kryesore të procedurës administrative-gjyqësore: efikasitetin procedural, qasjen në drejtësi, perspektivën gjinore, rezultatet dhe reagimin institucional.

Struktura e treguesve – pasqyrë e klasterëve
KLASTERI A – Efikasiteti procedural (A1–A5): Shpejtësia, fazat dhe afatet kohore të procedurës
KLASTERI B – Qasja në drejtësi (B1–B5): Qasshmëria, kostot dhe ndihma juridike
KLASTERI C – Perspektiva gjinore (C1–C3): Gjinia e palëve, përbërja e trupit gjykues
KLASTERI Ç – Rezultatet dhe efektiviteti (Ç1–Ç5): Lloji i vendimit, e drejta që mbrohet, ekzekutimi
KLASTERI D – Reagimi institucional (D1–D4): Veprimi i organit pas marrjes së vendimit

Llojet e vlerave të treguesve:

SASIORE – vlera numerike: ditë, numri i seancave, shuma në denarë

CILËSORE – shkallë përshkruese: Po / Pjesërisht / Jo ose 1 / 2 / 3

NOMINALE – vlera kategorike pa renditje: lloji i paditësit, lloji i vendimit

TË PËRZIERA – vlerë sasiore + koment i detyrueshëm kontekstual

Për shkallët cilësore përcaktohet gjithmonë: Jo = 0, Pjesërisht = 1, Po = 2, për qëllime të agregimit.

KLASTERI A – Efikasiteti procedural

Klasteri A mat aspektet kohore dhe procedurale të procesit. Ky është klasteri më i lehtë për t'u kuantifikuar, por edhe ai që teston drejtpërdrejt përputhshmërinë me nenin 6 të KEDNJ-së (afati i arsyeshëm) dhe nenin 9(4) të Konventës së Aarhusit (afatet kohore).

A1 – Kohëzgjatja e përgjithshme e procedurës

Përkufizimi: Numri i ditëve kalendarike nga dita e paraqitjes së padisë (data e regjistrimit në regjistrin gjyqësor) deri në ditën kur vendimi merr formë të prerë (shkalla e fundit).

Mënyra e matjes: Llogaritja: Data e formës së prerë MINUS data e paraqitjes së padisë = A1 në ditë. Nëse procedura është ende në zhvillim, regjistrohet kohëzgjatja deri në datën e monitorimit, me shënimin "në zhvillim". Kohëzgjatja matet veçmas për shkallën e parë (lëndë U) dhe për shkallën e dytë (lëndë UZh).

Shkalla / vlerat: Sasiore: numri i ditëve. Pragjet orientuese të vlerësimit: Deri në 365 ditë = brenda standardit; 366–730 ditë = problematike; Mbi 730 ditë = shkelje e standardit për afatin e arsyeshëm (GJEDNJ). Kategori e veçantë: "E zvarritur në mënyrë kronike" = mbi 1.095 ditë (3 vjet).

Shënim: *Vetë kohëzgjatja nuk është e mjaftueshme – ajo gjithmonë duhet të vlerësohet në raport me kompleksitetin e çështjes. Pragu për kategorinë "problematike" është orientues dhe mund të ndryshojë sipas llojit të çështjes.*

A2 — Numri dhe shkaqet e shtyrjeve

Përkufizimi: Numri i përgjithshëm i seancave të shtyra dhe identifikimi i arsyeve për secilën shtyrje.

Mënyra e matjes: Monitoruesi regjistron të gjitha seancat (të mbajtura dhe të shtyra) dhe për secilën seancë të shtyrë dokumenton arsyen. Arsyet klasifikohen në pesë kategori: 1. Dorëzim i parregullt i njoftimeve; 2.Mungesa e palës ose përfaqësuesit të autorizuar; 3.Nevoja për prova shtesë ose ekspertizë; 1.Arsye teknike të gjykatës; 5.Tjetër / e panjohur.

Shkalla / vlerat: Sasiore + nominale: Numri i përgjithshëm i shtyrjeve; Përqindja sipas kategorive të arsyeve. Prag shqetësimi: Mbi 30% e seancave të shtyra nga numri i përgjithshëm i seancave për atë çështje.

Shënim: *Vëmendje e veçantë duhet t'u kushtohet: shtyrjeve për shkak të dorëzimit të parregullt të njoftimeve (kategoria 1), të cilat tregojnë probleme sistemore organizative të gjykatës; shtyrjeve sipas kategorisë 4, të cilat tregojnë kufizime të burimeve.*

A3 — Zbatimi i masës së përkohshme (neni 29 i Ligjit për Kontestet Administrative -LKA)

Përkufizimi: Nëse gjatë procedurës është paraqitur kërkesë për masë të përkohshme për pezullimin e ekzekutimit të aktit të kontestuar dhe cili ka qenë rezultati.

Mënyra e matjes: Monitoruesi dokumenton: a) nëse është paraqitur kërkesë për masë të përkohshme (Po/Jo); b) nëse po – datën e paraqitjes; c) datën e vendimit të gjykatës; ç) rezultatin (Pranuar/Refuzuar/Pjesërisht); d) arsyetimin.

Shkalla / vlerat: Nominale + sasiore: Nëse është kërkuar masa e përkohshme (Po/Jo); Rezultati (Pranuar/Refuzuar/Pjesërisht); Afati i vendimmarrjes për kërkesën (në ditë). Pragu: Vendimi për masën e përkohshme duhet të merret brenda 7 ditëve; një afat më i gjatë është tregues problematik.

Shënim: *Analiza e zbatimit të masës së përkohshme është veçanërisht e rëndësishme në çështjet mjedisore, ku vonesa mund të shkaktojë dëm të pariparueshëm (p.sh. fillimi i prerjes së pyjeve ose fillimi i ndërtimit). Dokumentoni rastet kur masa e përkohshme nuk është kërkuar, ndonëse dëmi mjedisor ishte i pakthyeshëm.*

A4 — Kohëzgjatja mesatare ndërmjet seancave

Përkufizimi: Numri mesatar i ditëve që kalojnë ndërmjet dy seancave të njëpasnjëshme në të njëjtën çështje.

Mënyra e matjes: Llogaritja:(Data e seancës së fundit MINUS data e seancës së parë) / (Numri i përgjithshëm i seancave – 1). Mat rregullsinë e zhvillimit të procedurës. Ndërprerjet e gjata ndërmjet seancave tregojnë ngecje reale të procedurës.

Shkalla / vlerat: Sasiore: numri mesatar i ditëve ndërmjet seancave. Pragjet: Mbi 90 ditë = shqetësuese; Mbi 180 ditë = problem sistemor.

Shënim: *Ky tregues është plotësues i treguesit A1 – një çështje mund të ketë kohëzgjatje të përgjithshme të pranueshme, por me ndërprerje të gjata të përqendruara në fillim ose në fund të procedurës.*

A5 — Zbatimi i procedurës së përshpejtuar/urgjencës

Përkufizimi: Nëse gjykata e ka identifikuar dhe zbatuar urgjencën procedurale në përputhje me natyrën e çështjes mjedisore.

Mënyra e matjes: Monitoruesi dokumenton: a) nëse ndonjëra palë ka kërkuar trajtim urgjent; b) nëse gjykata e ka konstatuar urgjencën ex officio; c) nëse procedura ka treguar shenja prioritizimi (caktim më i shpejtë i seancave, marrje më e shpejtë e vendimit).

Shkalla / vlerat: Cilësore: Po (e trajtuar me prioritet); Jo (pa prioritet); Nuk zbatohet. Konteksti: A e justifikonte natyra e çështjes trajtimin urgjent?

Shënim: *Ky është një tregues kritik për çështjet mjedisore: nëse gjykatat kanë zhvilluar vetëdije për domosdoshmërinë e trajtimit urgjent të çështjeve që mund të shkaktojnë dëm mjedisor të pariparueshëm.*

KLASTERI B – Qasja në drejtësi

Klasteri B operacionalizon drejtpërdrejt standardet e Konventës së Aarhusit (neni 9) lidhur me përballueshmërinë financiare dhe qasshmërinë e procedurave. Një çështje mund të jetë procedurialisht efikase, por nëse qasja në të është e kufizuar në mënyrë sistematike, sistemi sërish nuk i përmbush standardet ndërkombëtare.

B1 — Lloji dhe identiteti i paditësit

Përkufizimi: Identifikimi i kategorisë së paditësit dhe bazës së legjitimimit të tij aktiv.

Mënyra e matjes: 1. Person fizik – i prekur drejtpërdrejt; 2. Person fizik – aktivist mjedisor; 3. Organizatë qytetare/ mjedisore (OJQ); 4. Njësi e vetëqeverisjes lokale (komunë); 5. Operator ekonomik; 6. Organ shtetëror; 7.Grup qytetarësh (actio popularis). Për personat juridikë dokumentohet gjithashtu nëse bëhet fjalë për një shoqatë të specializuar mjedisore.

Shkalla / vlerat: Nominale: kategoria e paditësit (1–7). Shtesë sasiore: shpërndarja e llojeve të paditësve në të gjithë kampionin (%) për analizimin e tendencave të qasjes në drejtësi.

Shënim: *Analiza e tendencave të treguesit B1 me kalimin e kohës zbulon nëse qasja në drejtësi është realisht e mundshme vetëm për kategori të caktuara subjektesh (p.sh. vetëm për kompani me burime financiare), apo është gjerësisht e qasshme.*

B2 — Lartësia e taksave gjyqësore dhe shpenzimeve

Përkufizimi: Dokumentimi i kostove të përgjithshme financiare të paditësit që lidhen me procedurën, me qëllim vlerësimin e proporcionalitetit të tyre në raport me interesin që mbrohet.

Mënyra e matjes: Regjistrohen: a) taksa gjyqësore (në denarë) gjatë paraqitjes së padisë; b) taksa për ankesën; c) shpenzimet e përfaqësimit juridik (nëse dihen); ç) shpenzimet e ekspertizës (nëse është urdhëruar); d) vendimi përfundimtar mbi shpenzimet e procedurës (kush i bart ato).

Shkalla / vlerat: Sasiore: shuma totale në denarë. Vlerësim cilësor: Proporcionale / Të larta / Të papërballueshme (në raport me vlerën e interesit që mbrohet). Krahasim me pagën mesatare = lartësia relative e shpenzimeve.

Shënim: *Dokumentoni veçanërisht rastet kur gjykata ia ngarkon shpenzimet një OJQ-je ose një qytetari që ka humbur një kontest mjedisor kundër një kompanie ose organi shtetëror. Raste të tilla testojnë drejtpërdrejt standardin "jo tepër të kushtueshme" të Konventës së Aarhusit.*

B3 — Qasja në ndihmë juridike

Përkufizimi: Nëse paditësi ka pasur ndihmë juridike dhe nëse ajo i ka mundësuar ushtrimin efektiv të së drejtës së tij.

Mënyra e matjes: Monitoruesi dokumenton: a) nëse paditësi ka pasur avokat (Po/Jo); b) nëse është kërkuar ndihmë juridike falas; c) nëse ajo është miratuar; ç) nëse OJQ-ja ka ofruar mbështetje juridike; d) nëse paditësi është përfaqësuar vetë.

Shkalla / vlerat: Cilësore: Ka pasur avokat (Po/Jo); Lloji i ndihmës juridike (Shtetërore/OJQ/Me pagesë/Nuk ka). Veçanërisht vlerësohet: A ka ndikuar mungesa e avokatit në cilësinë e padisë?

Shënim: *Në çështjet mjedisore, OJQ-të shpesh përfaqësojnë qytetarët. Dokumentimi i kësaj praktike tregon gjithashtu mangësitë në sistemin shtetëror të ndihmës juridike.*

B4 — Transparenca dhe qasshmëria e vendimeve

Përkufizimi: Nëse vendimet gjyqësore publikohen, brenda një afati të arsyeshëm dhe në një formë të qasshme për qytetarët.

Mënyra e matjes: Monitoruesi dokumenton: a) nëse vendimi është publikuar në faqen e internetit të gjykatës; b) brenda çfarë afati pas marrjes së formës të prerë; c) nëse është anonimizuar; ç) nëse përmban informacion të mjaftueshëm (arsyetim, bazë ligjore); d) nëse është i kuptueshëm për publikun e gjerë.

Shkalla / vlerat: I publikuar (Po/Jo); Afati i publikimit (ditë); Plotësia (E plotë/Pjesërisht/Vetëm dispozitivi); Kuptueshmëria (1–4).

Shënim: *Transparenca e vendimeve është parakusht për monitorimin e tendencave sistemore. Nëse vendimet nuk janë të qasshme, monitorimi i rezultateve (Klasteri Ç) vështirësohet ndjeshëm.*

B5 — Qasja e publikut në seancat gjyqësore

Përkufizimi: Nëse seancat janë zhvilluar publikisht dhe nëse monitoruesit, mediat dhe qytetarët kanë pasur qasje reale në to.

Mënyra e matjes: Monitoruesi dokumenton: a) nëse seanca ka qenë publike (Po/Jo); b) nëse qasja e publikut ka qenë e kufizuar në praktikë (hapësirë e vogël, njoftim i pamjaftueshëm); c) nëse ka pasur raste të përjashtimit të publikut dhe për çfarë arsyesh.

Shkalla / vlerat: Cilësore: Seancë publike (Po/Jo); Qasja praktike (E lehtë/E vështirësuar/E pamundësuar).

Shënim: *E drejta për një gjykim publik garantohet me nenin 6 të KEDNJ-së. Dokumentoni edhe rastet kur seanca është formalisht publike, por praktikisht e paarritshme (p.sh. sallë me kapacitet për 10 persona për një çështje me interes të gjerë publik).*

KLASTERI C – Perspektiva gjinore

Klasteri C e integron analizën gjinore në monitorim, me qëllim identifikimin e dallimeve sistemore në qasjen në drejtësi, në llojet e çështjeve mjedisore që ngrenë gratë në krahasim me burrat, si dhe në përbërjen e trupave që vendosin.

C1 — Gjinia e paditësit (person fizik)

Përkufizimi: Për paditë e paraqitura nga persona fizikë – gjinia e paditësit. Për personat juridikë – gjinia e përfaqësuesit ligjor/paraqitësit.

Mënyra e matjes: Monitoruesi e dokumenton gjininë në bazë të: a) emrit të paditësit në padi; b) informatave të marra gjatë monitorimit të seancës. Nëse gjinia nuk mund të përcaktohet, regjistrohet si "e panjohur".

Shkalla / vlerat: Nominale: Mashkull / Femër / E panjohur / Nuk zbatohet (person juridik). Analiza e tendencave: % e grave kundrejt burrave në kampionin e përgjithshëm; ndryshimet sipas llojit të çështjes mjedisore.

Shënim: *Hulumtimet tregojnë se gratë më shpesh ngrenë çështje që lidhen me ujin, shëndetin dhe mjedisin jetësor rural, ndërsa burrat dominojnë në çështjet që kanë të bëjnë me minierat dhe lejet industriale. Ky dallim përbën në vetvete një gjetje analitike.*

C2 — Çështje mjedisore me ndjeshmëri gjinore

Përkufizimi: Nëse çështja mjedisore përfshin aspekte që kanë ndikim të ndryshëm te gratë dhe burrat..

Mënyra e matjes: Monitoruesi, në bazë të përmbajtjes së çështjes, vlerëson nëse ajo është e ndjeshme nga aspekti gjinor sipas kritereve të mëposhtme: a) lidhet me qasjen në ujë të pastër ose sanitacion; b) lidhet me efektet shëndetësore mbi shëndetin riprodhues; c) prek mjedisin jetësor rural ose familjar, ku gratë kalojnë më shumë kohë; ç) lidhet me ndotjen e ushqimit ose bujqësisë; d) lidhet me ngjarje ekstreme klimatike si pasojë e ndryshimeve klimatike (valë të të nxehtit etj.).

Shkalla / vlerat: Cilësore: Me ndjeshmëri gjinore (Po/Jo/Pjesërisht). Nëse Po – specifikohet aspekti përkatës (a, b, c, ç ose d).

Shënim: *Ky tregues është cilësor dhe kërkon një vlerësim analitik më të thelluar. Në rast dyshimi, si rregull regjistrohet "Pjesërisht", me arsyetim.*

C3 — Përbërja gjinore e trupit gjykues

Përkufizimi: Gjinia e gjyqtarëve që kanë marrë pjesë në vendimmarrjen për çështjen konkrete.

Mënyra e matjes: Monitoruesi regjistron emrat e gjyqtarëve (kryetarin dhe anëtarët e trupit gjykues) dhe përcakton gjininë e tyre në bazë të informacioneve të disponueshme publikisht (vendimi i gjykatës).

Shkalla / vlerat: Sasiore: Numri i gjyqtareve / numri i përgjithshëm i gjyqtarëve në trupin gjykues. Në mënyrë të agreguar: % e trupave gjykues me shumicë grash; % me shumicë burrash; % me përfaqësim të barabartë gjinor.

Shënim: *Ky tregues nuk nënkupton se gjinia e gjyqtarit përcakton rezultatin e çështjes; ai mat balancën gjinore institucionale dhe është i rëndësishëm për çështjet që lidhen me emërimin dhe avancimin në gjyqësor.*

KLASTERI Ç – Rezultatet dhe efektiviteti

Klasteri Ç është vendimtar për vlerësimin e efektivitetit, e jo vetëm të efikasitetit. Ai shtron pyetjet: kur procedura përfundon, a i ka mbrojtur ajo realisht të drejtat? A është vendimi i arsyetuar? A është zbatuar? A është mbrojtur në thelb e drejta mjedisore që është objekt i kontestit?

Ç1 — Lloji dhe drejtimi i vendimit gjyqësor

Përkufizimi: Lloji formal i vendimit gjyqësor të marrë dhe efekti i tij mbi aktin administrativ të kontestuar.

Mënyra e matjes: 1. Aktvendim për hedhjen poshtë të padisë; 2. Refuzimi i padisë – akti i kontestuar mbetet në fuqi; 3. Pranimi i padisë – akti i kontestuar anulohet; 4. Pranimi i padisë me kthimin e çështjes në procedurë të përsëritur administrative; 5. Pranimi i padisë për shkak të heshtjes së administratës – zgjidhja e çështjes administrative.

Shkalla / vlerat: Nominale: kategoria e vendimit (1–5). Analiza e tendencave: % e secilës kategori në çështjet mjedisore; krahasimi me shkallën e përgjithshme të pranimit të padive në Gjykatën Administrative.

Shënim: *Me rëndësi të veçantë është shkalla e kthimit të çështjeve për rishqyrtim (kategoria 4), e cila përbën një rezultat të dykuptimtë – formalisht pozitiv për paditësin, por mbrojtja reale varet nga fakti nëse organi do të veprojë më tej në përputhje me vendimin e gjykatës (matet me treguesin D1).*

Ç2 — E drejta që është objekt i mbrojtjes

Përkufizimi: Identifikimi i së drejtës konkrete, procedurale ose materiale, mbrojtja e së cilës është kërkuar dhe nëse ajo është siguruar.

Mënyra e matjes: Monitoruesi identifikon: a) të drejtën që paditësi pretendon se i është cenuar; b) nëse gjykata e ka pranuar këtë pretendim; c) nëse e drejta është procedurale (e drejta për pjesëmarrje, e drejta për informim) apo materiale (e drejta për mjedis të shëndetshëm, e drejta e pronësisë). Për më tepër, vlerësohet nëse vendimi bazohet në një bazë formale/procedurale apo në një analizë materiale.

Shkalla / vlerat: Dyfishe cilësore: Lloji i së drejtës (Procedurale/Materiale/Të dyja); E mbrojtur (Po/Jo/Pjesërisht).

Shënim: *Një gjetje veçanërisht e rëndësishme është kur gjykata e pranon padinë vetëm mbi baza formale/procedurale (p.sh. "organi nuk e ka arsyetuar aktin"), pa hyrë në analizën materiale të çështjeve mjedisore. Kjo mund të jetë tregues i një qasjeje të kujdesshme të gjykatës ndaj vlerësimit në thelb të argumenteve mjedisore.*

Ç3 — Arsyetimi dhe cilësia e vendimit gjyqësor

Përkufizimi: Nëse vendimi gjyqësor përmban arsyetim që i përmbush standardet për një gjykim të drejtë.

Mënyra e matjes: Monitoruesi vlerëson elementet e mëposhtme të arsyetimit: a) nëse janë paraqitur faktet e konstatuara; b) nëse është zbatuar e drejta përkatëse; c) nëse janë arsyetuar shkaqet e pranimit ose refuzimit të pretendimeve; ç) nëse janë cituar standarde ndërkombëtare (Konventa e Aarhusit, KEDNJ); d) nëse vendimi përmban klauzolë ekzekutimi, kur kjo është e nevojshme.

Shkalla / vlerat: Shkallë cilësore (1–4): 1 = Nuk ka arsyetim ose përmban vetëm dispozitivin; 2 = Arsyetim minimal, pa analizë; 3 = Arsyetim i mjaftueshëm; 4 = Vendim i detajuar, i argumentuar në mënyrë analitike, me referenca ndërkombëtare.

Shënim: *Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet faktit nëse gjykata i përmend fare argumentet mjedisore apo i injoron ato dhe vendos vetëm mbi baza procedurale. Injorimi i argumenteve mjedisore përbën në vetvete një gjetje të rëndësishme.*

Ç4 — Zbatimi i standardeve ndërkombëtare në vendim

Përkufizimi: Nëse gjykata, në arsyetimin e vendimit, është mbështetur në standarde ndërkombëtare (Konventa e Aarhusit, KEDNJ dhe, sipas rastit, e drejta e Bashkimit Evropian).

Mënyra e matjes: Monitoruesi regjistron të gjitha instrumentet dhe standardet ndërkombëtare të cituara në vendim.

Shkalla / vlerat: Sasiore dhe cilësore: Numri i burimeve ndërkombëtare të cituara; Lloji i instrumentit (KEDNJ/Konventa e Aarhusit/Direktivë e BE-së/Tjetër). Në mënyrë të agreguar: % e vendimeve që përmbajnë të paktën një instrument ndërkombëtar të cituar.

Shënim: *Shkalla e ulët e zbatimit të standardeve ndërkombëtare është tregues sistemor i nevojës për trajnim të gjyqtarëve dhe për përmirësimin e praktikës gjyqësore në çështjet mjedisore.*

Ç5 — Ekzekutimi i vendimit gjyqësor

Përkufizimi: Nëse organi administrativ e ka ekzekutuar vendimin gjyqësor (veçanërisht në rastet e anulimit dhe kthimit të çështjes në procedurë të përsëritur) dhe brenda çfarë afati.

Mënyra e matjes: Pas marrjes formë të prerë të vendimit, monitoruesi ndjek veprimet e organit: a) nëse organi ka nxjerrë akt të ri brenda afatit ligjor; b) nëse akti i ri është në përputhje me udhëzimet e gjykatës; c) nëse paditësi ka ngritur përsëri padi kundër të njëjtit organ për të njëjtën çështje

Shkalla / vlerat: I ekzekutuar (Po/Pjesërisht/Jo); Afati i ekzekutimit (ditë); Përputhshmëria me vendimin gjyqësor (E plotë/Pjesërisht/Nuk ka).

Shënim: *Ky është treguesi më i vështirë për t'u matur, pasi kërkon monitorim edhe pas përfundimit të procedurës gjyqësore. Monitoruesit duhet të krijojnë një sistem monitorimi vijues (follow-up), pas 3 dhe 6 muajsh nga data kur vendimi ka marrë formë të prerë.*

KLASTERI D – Reagimi institucional

Klasteri D shkon përtej kufijve të vetë procedurës gjyqësore dhe monitoron nëse vendimet e Gjykatës Administrative shkaktojnë ndryshim real në mënyrën e veprimit të organeve administrative. Kjo përbën një dimension thelbësor të efektivitetit. Pa ndryshim të sjelljes institucionale, edhe vendimi më i mirë gjyqësor mbetet vetëm në letër.

D1 — Veprimi i organit pas kthimit të çështjes në rishqyrtim

Përkufizimi: Si reagon organi administrativ kur çështja i kthehet për rishqyrtim pas një aktgjykimi të Gjykatës Administrative.

Mënyra e matjes: Monitoruesi ndjek veprimet e organit pas marrjes formë të prerë të vendimit: a) nëse ka nxjerrë akt të ri (Po/Jo); b) afati (në ditë); c) nëse akti i ri është në përputhje me udhëzimet e gjykatës; ç) nëse paditësi është i kënaqur me aktin e ri.

Shkalla / vlerat: Akt i ri i nxjerrë (Po/Jo); Afati (ditë); Përputhshmëria (Po/Pjesërisht/Jo); Padi e re (Po/Jo).

Shënim: *Situatat e mëposhtme kanë rëndësi të veçantë: organi që "e anashkalon" gjykatën duke nxjerrë një akt të ri identik; organi që thjesht nuk vepron; organi që vepron vetëm formalisht, pa ndryshim thelbësor të vendimit.*

D2 — Çështje të përsëritura kundër të njëjtit organ

Përkufizimi: Nëse i njëjti organ publik është paditur sërish para Gjykatës Administrative për akte të njëjta ose të ngjashme në fushën e mjedisit.

Mënyra e matjes: Monitoruesi identifikon çështjet në të cilat: a) organi i paditur është i njëjtë; b) lloji i aktit të kontestuar është i njëjtë ose i ngjashëm; c) argumentet juridike janë të njëjta ose të ngjashme. Kjo tregon ekzistencën e një problemi sistemor në organin përkatës.

Shkalla / vlerat: Sasiore: Numri i çështjeve të përsëritura kundër të njëjtit organ gjatë periudhës së monitorimit. Cilësore: Karakteri i përsëritjes (Rastësore/Model i përsëritur/Problem sistemor).

Shënim: *Çështjet e përsëritura kundër të njëjtit organ janë ndër gjetjet më të vlefshme të monitorimit, pasi tregojnë nevojën për ndërhyrje institucionale, trajnim ose reforma.*

D3 — Identifikimi i problemeve sistemore

Përkufizimi: Nëse tërësia e gjetjeve për një organ të caktuar, një lloj çështjeje ose një periudhë të caktuar tregon ekzistencën e një problemi strukturor dhe sistemor që tejkalon rastin individual.

Mënyra e matjes: Ky tregues nuk plotësohet në nivel të një çështjeje të veçantë, por është një tregues i agreguar që llogaritet gjatë përgatitjes së raporteve periodike, në bazë të analizës së tërësisë së çështjeve.

Shkalla / vlerat: Cilësore (e agreguar): Problem sistemor i identifikuar (Po/Jo); Përshkrimi i problemit. Shembuj: "Gjykata Administrative refuzon në mënyrë sistematike të zbatojë nenin 9(2) të Konventës së Aarhusit në çështjet e VNM-së." "Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor në mënyrë sistematike nuk vepron brenda afatit pas kthimit të çështjeve në rishqyrtim."

Shënim: *Problemet sistemore paraqiten në një rubrikë të veçantë në raportet periodike dhe shërbejnë si bazë për formulimin e rekomandimeve konkrete për reforma.*

D4 — Dukshmëria mediatike dhe publike e çështjes

Përkufizimi: Nëse çështja ka tërhequr vëmendjen e mediave dhe nëse publiku është informuar për ekzistencën dhe rezultatin e saj.

Mënyra e matjes: Monitoruesi dokumenton: a) nëse çështja është pasqyruar në media (Po/Jo); b) llojin e medias (Kombëtare/Rajonale/Online/E specializuar); c) tonin e raportimit (Informues/Kritik/Mbështetës); ç) nëse mbulimi mediatik ka ndikuar në rrjedhën e procedurës.

Shkalla / vlerat: Cilësore: E mbuluar nga mediat (Po/Jo); Lloji i medias; Toni i raportimit. Sasiore (opsionale): Numri i artikujve mediatikë.

Shënim: *Ky tregues mat transparencën e sistemit dhe interesin e publikut. Çështjet me interes të lartë publik, por me mbulim të ulët mediatik, tregojnë nevojën për komunikim më të mirë nga sektori i shoqërisë civile.*

Matrica e të gjithë treguesve

Tabela në vijim paraqet një referencë pune për monitoruesit – një pasqyrë të të 20 treguesve, klasterëve përkatës, llojit të vlerës dhe standardit ndërkombëtar që ata testojnë.

Kodi	Emërtimi	Klasteri	Lloji	Standardi
A1	Kohëzgjatja e përgjithshme e procedurës	Efikasiteti	Sasior	Neni 6 i KEDNJ-së; CEPEJ DT
A2	Numri dhe shkaqet e shtyrjeve	Efikasiteti	I përzier	Neni 6 i KEDNJ-së; CM/Rec(2010)12
A3	Zbatimi i masës së përkohshme	Efikasiteti	Cilësor	Neni 9(5) i Konventës së Aarhusit
A4	Kohëzgjatja mesatare ndërmjet seancave	Efikasiteti	Sasior	CEPEJ; CM/Rec(2010)12
A5	Zbatimi i procedurës urgjente/të përshpejtuar	Efikasiteti	Cilësor	Neni 9(4) i Konventës së Aarhusit; Neni 6 i KEDNJ-së
B1	Lloji dhe identiteti i paditësit	Qasja	Nominal	Neni 9(2)(3) i Konventës së Aarhusit
B2	Lartësia e taksave gjyqësore dhe shpenzimeve	Qasja	Sasior	Neni 9(4) i Konventës së Aarhusit
B3	Qasja në ndihmë juridike	Qasja	Cilësor	Neni 9(4) i Konventës së Aarhusit
B4	Qasja e publikut në seancat gjyqësore	Qasja	Cilësor	Neni 6 i KEDNJ-së – gjykim publik
B5	Qasja e publikut në seancat gjyqësore	Qasja	Cilësor	Neni 6 i KEDNJ-së – gjykim publik
C1	Gjinia e paditësit	Perspektiva gjinore	Nominal	CEDAW; OZhQ 5
C2	Çështje mjedisore me ndjeshmëri gjinore	Perspektiva gjinore	Cilësor	CEDAW; OZhQ 13 (drejtësia klimatike)
C3	Përbërja gjinore e trupit gjykues	Perspektiva gjinore	Sasior	CEDAW; CM/Rec(2010)12
Ç1	Lloji dhe drejtimi i vendimit gjyqësor	Rezultatet	Nominal	Neni 9 i Konventës së Aarhusit
Ç2	E drejta që është objekt i mbrojtjes	Rezultatet	Cilësor	Neni 9 i Konventës së Aarhusit; Neni 8 i KEDNJ-së
Ç3	Arsyetimi dhe cilësia e vendimit	Rezultatet	Cilësor	CM/Rec(2004)20; CCJE M.6
Ç4	Zbatimi i standardeve ndërkombëtare në vendim	Rezultatet	I përzier	Konventa e Aarhusit; KEDNJ; Direktivat e BE-së
Ç5	Ekzekutimi i vendimit gjyqësor	Rezultatet	I përzier	Neni 13 i KEDNJ-së; Neni 9(4) i Konventës së Aarhusit
D1	Veprimi i organit pas kthimit të çështjes në rishqyrtim	Reagimi institucional	I përzier	CM/Rec(2012)11; Neni 13 i KEDNJ-së
D2	Çështje të përsëritura kundër të njëjtit organ	Reagimi institucional	Sasior	Përputhshmëria sistemore
D3	Identifikimi i problemeve sistemore	Reagimi institucional	Cilësor	CM/Rec(2012)11
D4	Dukshmëria mediatike dhe publike	Reagimi institucional	Cilësor	Neni 9(5) i Konventës së Aarhusit – informimi

Treguesit nuk duhet të zbatohen në mënyrë të izoluar, çdo gjetje interpretohet në kontekst të:

- Kompleksitetit të çështjes konkrete (juridik dhe faktik)
- Kampionit të përgjithshëm të çështjeve gjatë periudhës së caktuar
- Tendencave (nëse gjendja përmirësohet apo përkeqësohet me kalimin e kohës)
- Kontekstit krahasues (gjetjet nga vendet fqinje dhe nga periudhat e mëparshme).

V. METODAT E MBLEDHJES SË TË DHËNAVE

Cilësia e çdo metodologjie varet, në fund të fundit, nga cilësia e të dhënave të mbledhura. Ky kapitull përcakton burimet, instrumentet dhe procedurat përmes të cilave monitoruesit mbledhin informacionin e nevojshëm për llogaritjen e treguesve të përcaktuar në Kapitullin 4.

Tri nivele të mbledhjes së të dhënave
NIVELI 1 – BURIMET PARËSORE: Qasje e drejtpërdrejtë në dosjet gjyqësore, monitorim i drejtpërdrejtë i seancave gjyqësore, intervista me palët e interesuara. Shkalla më e lartë e besueshmërisë.
NIVELI 2 – BURIMET DYTËSORE: Dokumente të disponueshme publikisht (raporte, statistika, vendime të publikuara online). Sigurojnë mbulim të mirë, por varen nga niveli i transparencës së institucioneve.
NIVELI 3 – BURIMET E SIGURUARA: Informacione të marra përmes kërkesave sipas Ligjit për Qasje të Lirë në Informacionet me Karakter Publik ose përmes komunikimit të drejtpërdrejtë me institucionet. Proces më i ngadalshëm, por efektiv për sigurimin e informacioneve që nuk janë të disponueshme në mënyrë publike.

Shënim: Duke pasur parasysh sfidat praktike specifike për kontekstin e Maqedonisë së Veriut – qasjen e kufizuar në dokumentet gjyqësore, digjitalizimin e pabarabartë dhe regjistrat publikë jo të plotë – mënyra më e mirë për verifikimin e të dhënave dhe shmangien e mospërputhjeve është krahasimi i të dhënave nga të tria burimet.

5.1 Burimet parësore të të dhënave

5.1.1 Dosjet dhe dokumentacioni gjyqësor

Qasja në dosjet gjyqësore është metoda bazë për mbledhjen e të dhënave dhe mundëson qasje në padinë, të gjitha parashtresat e palëve, procesverbalet e seancave gjyqësore dhe vendimin përfundimtar. Kjo metodë siguron shkallën më të lartë të saktësisë së të dhënave, por njëkohësisht kërkon më shumë burime. Monitoruesi paraqet kërkesë për qasje në dosjet gjyqësore në përputhje me Ligjin për Qasje të Lirë në Informacionet me Karakter Publik.

5.1.2 Monitorimi i drejtpërdrejtë i seancave gjyqësore

Monitorimi i drejtpërdrejtë i seancave gjyqësore është një metodë e pazëvendësueshme, e cila mundëson mbledhjen e informacioneve që nuk evidentohen në dokumentet zyrtare: dinamika ndërmjet palëve, efektiviteti i përfaqësimit, reagimi i gjyqtarëve ndaj argumenteve mjedisore dhe qasja praktike në sallën e gjyqit.

Formulari i standardizuar që plotëson monitoruesi për çdo seancë të monitoruar.
A. IDENTIFIKIMI: Numri i lëndës | Data | Salla e gjyqit | Kryetari i trupit gjykues | Anëtarët
B. PRANIA: Paditësi (personalisht / përmes përfaqësuesit të autorizuar / mungon) | Organi i paditur | Personat e interesuar
C. RRJEDHA E SEANCËS: E shtyrë (arsyeja) / E mbajtur | Kohëzgjatja (minuta)
Ç. PËRMBAJTJA: A janë paraqitur argumentet mjedisore? | Reagimi i gjykatës | Provat ose ekspertiza e urdhëruar
D. MASA E PËRKOHSHME: A është shqyrtuar? | Vendimi | Arsyetimi
DH. SHËNIME PROCEDURALE: Qasja e publikut | Gjuha e procedurës | Parregullsitë e evidentuara
E. SEANCA E ARDHSHME: Data dhe arsyeja e caktimit | Afatet e reja
3. Ë. SHËNIME TË PËRGJITHSHME TË MONITORUESIT: Tekst i lirë, kontekst, përshtypje
Shënim: *Lista e monitorimit NUK duhet të plotësohet në mënyrë retrospektive – ajo duhet të plotësohet gjithmonë gjatë zhvillimit të seancës ose menjëherë pas përfundimit të saj.*

5.1.3 Intervistat me palët e interesuara

Intervistat ofrojnë një perspektivë cilësore që nuk mund të merret vetëm nga dokumentet. Ato zbulojnë përvojat subjektive të paditësve, pengesat praktike që nuk evidentohen në dokumentacion dhe kontekstin institucional. Intervistat janë gjysmë të strukturuara: kanë një kornizë të përcaktuar, por lejojnë përgjigje fleksibile.

Kategoria e të intervistuarit	Temat kryesore të intervistës	Mënyra e zhvillimit
Paditësit (persona fizikë, OJQ)	Motivimi për paraqitjen e padisë; përvoja gjatë procedurës; barra financiare; nëse janë ndier të dëgjuar; nëse janë të kënaqur me rezultatin; nëse do të paraqisnin sërish padi	Gjysmë e strukturuar; anonime; personalisht ose me telefon/video
Avokatët që përfaqësojnë paditësit në çështjet mjedisore	Sfidat tipike; trajtimi i argumenteve mjedisore nga gjykata; disponueshmëria e masave të përkohshme; shpenzimet; problemet sistemore	E strukturuar; me pëlqim; personalisht
Përfaqësuesit e organeve të paditura (opsionale)	Përvoja me çështjet e kthyera në rishqyrtim; sfidat në zbatimin e vendimeve; kapaciteti për ekzekutim	Vullnetarisht; në mënyrë anonime; në kuadër të aktiviteteve të projektit
Gjyqtarët / nëpunësit gjyqësorë (opsionale)	Perceptimi për numrin e çështjeve mjedisore; sfidat; disponueshmëria e burimeve profesionale	Vetëm në baza vullnetare dhe me pëlqimin paraprak të organit kompetent

Pyetje gjysmë të strukturuara— Monitoruesi i përshtat pyetjet sipas kontekstit.
1. A mund ta përshkruani shkurt arsyen pse e paraqitët padinë?
2. Sa zgjati procedura? A ishte kjo në përputhje me pritjet tuaja?
3. A keni pasur ndihmë juridike? Kush ju ndihmoi dhe në çfarë mënyre?
4. A përbënin shpenzimet e procedurës pengesë për ju? A keni menduar të hiqni dorë për shkak të tyre?
5. A keni kërkuar masë të përkohshme? Pse po / pse jo?
6. A jeni ndier të dëgjuar nga gjykata? A janë shqyrtuar seriozisht argumentet mjedisore?
7. A jeni të kënaqur me rezultatin? A i mbrojti vendimi të drejtat tuaja?
8. A veproi organi në përputhje me vendimin? Brenda çfarë afati?
9. Çfarë ndryshimesh do të propozonit për përmirësimin e sistemit?
10. A do t'ua rekomandonit edhe të tjerëve të kërkonin drejtësi për çështje mjedisore përmes Gjykatës Administrative?
Shënim: *Intervistat zhvillohen pas përfundimit të procedurës ose pas marrjes së vendimit. Ato nuk zhvillohen kurrë gjatë procedurës, në mënyrë që të mos ndikohet në rrjedhën e saj.*

5.2 Burimet dytësore të të dhënave

5.2.1 Raportet e gjykatave

Gjykata Administrative dhe Gjykata e Lartë Administrative publikojnë raporte mujore, tremujore, gjashtëmujore dhe vjetore për punën e tyre, të cilat përmbajnë të dhëna statistikore të agreguara. Edhe pse këto raporte nuk janë të dekompozuara sipas lëndës së çështjes (nuk ekziston një kategori e veçantë për çështjet mjedisore), ato ofrojnë një kornizë të rëndësishme kontekstuale: numrin e përgjithshëm të çështjeve, shkallën e zgjidhjes së tyre, kohëzgjatjen mesatare të procedurave dhe ngarkesën e gjyqtarëve.

5.2.2 Raportet ndërkombëtare dhe raportet e monitorimit

Monitoruesit ndjekin dhe analizojnë në mënyrë sistematike raportet ndërkombëtare që trajtojnë gjyqësorin dhe gjendjen e mjedisit në Maqedoninë e Veriut. Këto raporte shërbejnë për vendosjen e gjetjeve në kontekst dhe për identifikimin e problemeve sistemore të evidentuara më parë.

5.2.3 Vendimet gjyqësore të disponueshme online

Gjykata Administrative publikon një pjesë të vendimeve të saj në faqen zyrtare të internetit. Kjo bazë përbën një burim të rëndësishëm dytësor, edhe pse është jo e plotë dhe e pabarabartë. Monitoruesit e shqyrtojnë sistematikisht këtë bazë për:

- identifikimin e çështjeve të reja mjedisore që kanë përfunduar me vendim të formës së prerë;
- analizimin e arsyetimit të vendimeve dhe zbatimit të standardeve ndërkombëtare (Ç3, Ç4));
- krahasimin e vendimeve në çështje të ngjashme për të vlerësuar qëndrueshmërinë e praktikës gjyqësore;
- plotësimin e boshllëqeve në rastet kur nuk ka qenë i mundur shqyrtimi i drejtpërdrejtë i dosjeve gjyqësore.

5.3 Burimet e siguruara përmes kërkesave

Kur informacionet nuk janë të disponueshme përmes kanaleve të zakonshme, monitoruesit paraqesin kërkesa për qasje të lirë në informacionet me karakter publik. Ky është një mekanizëm ligjor me procedura dhe afate të përcaktuara dhe përbën një mjet thelbësor për monitorim efektiv.

Lloji i informacionit	Organi kompetent	Sfidat tipike
Të dhëna statistikore për çështjet sipas fushës	Gjykata Administrative / Gjykata e Lartë Administrative	Organi mund të pretendojë se nuk disponon të dhëna të dekompozuara
Qasje në vendime të caktuara gjyqësore	Gjykata Administrative	Vendimet mund të jenë të klasifikuara si konfidenciale; kërkohet version i anonimizuar
Informacion mbi veprimin pas vendimit gjyqësor	Organi administrativ (Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, Inspektorati, komuna)	Organet shpesh nuk e konsiderojnë detyrim të tyre ta informojnë gjykatën ose publikun
Raportet e inspektimeve mjedisore	Inspektorati Shtetëror i Mjedisit	Mund të thirren në fshehtësi zyrtare për procedurat në zhvillim
Informacionet buxhetore për ndihmën juridike	Ministria e Drejtësisë	Zakonisht janë të disponueshme – ndjeshmëri e ulët

5.4 Instrumentet për evidentimin dhe menaxhimin e të dhënave

5.4.1 Regjistri qendror i çështjeve (kartela e çështjes)

Për çdo çështje që përfshihet në monitorim, monitoruesi plotëson një kartelë të standardizuar të çështjes. Kartela është dokumenti qendror i evidencës dhe lidh në një tërësi koherente të gjitha informacionet e mbledhura.

Kartela e çështjes (struktura)
Plotësohet për çdo çështje të monitoruar dhe përditësohet pas çdo seance gjyqësore ose pas çdo zhvillimi të ri.
BLLOKU 1 – IDENTIFIKIMI: Numri i çështjes | Gjykata | Paditësi (i anonimizuar) | Organi i paditur | Data e paraqitjes së padisë
BLLOKU 2 – KLASIFIKIMI: Kriteri parësor (K1–K8) | Baza ligjore | Akti i kontestuar | Përshkrimi
BLLOKU 3 – PROCEDURA (përditësohet vazhdimisht): Kronologjia e seancave | Shtyrjet | Masat e përkohshme | Kërkesat për qasje në informacione me karakter publik
BLLOKU 4 – PALËT: Lloji i paditësit (B1) | Përfaqësuesi | Ndihma juridike (B3) | Gjinia (C1)
BLLOKU 5 – REZULTATI: Data e vendimit | Lloji (Ç1) | E drejta (Ç2) | Arsyetimi (Ç3) | Standardet ndërkombëtare (Ç4)
BLLOKU 6 – EKZEKUTIMI: Monitorimi pas marrjes formë të prerë të vendimit | Veprimi i organit (D1) | Padi e re (D2)
BLLOKU 7 – TREGUESIT: Vlerat e llogaritura për A1–A5, B1–B5, C1–C3, Ç1–Ç5, D1–D4
BLLOKU 8 – SHËNIME: Konteksti | Mbulimi mediatik | Veçoritë | Monitoruesi
Shënim: *Kartela ekziston në formë digjitale (tabelë ose bazë të dhënash) dhe nuk duhet të përmbajë të dhëna personale që mundësojnë identifikimin e palëve.*

5.4.2 Mbrojtja e të dhënave personale

Përpunimi i të dhënave personale të mbledhura për nevojat e monitorimit duhet të jetë plotësisht në përputhje me Ligjin për Mbrojtjen e të Dhënave Personale dhe me parimet që zbatohen në Republikën e Maqedonisë së Veriut.

5.4.3 Baza digjitale e të dhënave – struktura dhe menaxhimi

Të gjitha të dhënat e mbledhura regjistrohen në një bazë qendrore digjitale të të dhënave (formati i rekomanduar: Excel ose Google Sheets me qasje të kontrolluar, ose në një bazë të specializuar të të dhënave, nëse burimet e lejojnë). Baza organizohet sipas strukturës së mëposhtme:

- Lista kryesore e çështjeve (sipas rendit të identifikimit) – e lidhur me kartelat e çështjeve;
- Lista e seancave gjyqësore (sipas çështjes dhe datës) – e lidhur me formularët e monitorimit;
- Lista e kërkesave për qasje në informacione me karakter publik (sipas organit dhe datës) – me statusin dhe rezultatin;
- Lista e intervistave (sipas kategorisë dhe datës) – e anonimizuar;
- Treguesit e llogaritur (automatikisht, aty ku është e mundur – formulat për A1, A2, A4 dhe B2);
- Tabela për monitorimin e ekzekutimit të vendimeve (Ç5, D1, D2) – e përditësuar 3 dhe 6 muaj pas marrjes formë të prerë të vendimit.

VI. METODAT PËR MATJEN E EFEKTIVITETIT

6.1 Studimet e rasteve

Studimet e rasteve e thellojnë kuptimin përmes analizës së detajuar të rasteve të veçanta të përzgjedhura. Ato janë një mjet i fuqishëm analitik, pasi ilustrojnë gjetjet abstrakte me shembuj konkretë, të kuptueshëm edhe për publikun më të gjerë.

Struktura standarde për përgatitjen e studimeve të rasteve në kuadër të raporteve periodike.
1. KONTEKSTI (1/2 faqe): Përshkrimi i problemit mjedisor; cilat të drejta janë në fjalë; kronologjia para paraqitjes së padisë
2. PROCEDURA (1/2 faqe): Gjetjet kryesore procedurale – kohëzgjatja, shtyrjet, masa e përkohshme, qasja
3. VENDIMI (1/2 faqe): Lloji i vendimit; analiza e arsyetimit; zbatimi i standardeve ndërkombëtare
4. REZULTATI (1/2 faqe): Ekzekutimi i vendimit; ndikimi real në mjedis; reagimi i organit
5. MËSIMET E NXJERRA (1/4 faqe): Pse është i rëndësishëm ky rast; cilat çështje sistemore i ilustron
6. REKOMANDIMI (1/4 faqe): Rekomandim konkret dhe i matshëm, i nxjerrë drejtpërdrejt nga ky rast
Shënim: *Studimet e rasteve duhet të anonimizohen në raportet publike – pa të dhëna personale të palëve.*

6.2 Qasja sintetike për matjen e efektivitetit

Matja e efektivitetit është më komplekse sesa matja e efikasitetit. Ajo kërkon një vlerësim cilësor që rezulton nga kombinimi i disa treguesve. Kjo pikë përcakton qasjen sintetike për vlerësimin e efektivitetit të çdo procedure.

Niveli i analizës	Pyetja	Burimet
Rasti individual	A rezultoi kjo procedurë konkrete në mbrojtje juridike efektive?	Ç1 + Ç2 + Ç3 + Ç5 + D1 (treguesit)
Grupi tematik	A ofrojnë përgjithësisht procedurat për çështjet e VNM-së mbrojtje efektive?	Analizë e agreguar sipas llojit të çështjes
Niveli sistemor	A është, në përgjithësi, Gjykata Administrative një garantues efektiv i të drejtave mjedisore?	Analizë përmbledhëse + sintezë cilësore + krahasim

Në nivel të rastit individual, efektiviteti vlerësohet përmes matricës logjike në vijim:

Matrica logjike
Monitoruesi i përgjigjet secilës pyetje dhe, mbi këtë bazë, formon vlerësimin sintetik.
P1. A përfundoi procedura me një vendim mbi themelin e çështjes (jo vetëm mbi bazë procedurale)? PO / MJO / PJESËRISHT
P2. A është vendimi i arsyetuar në mënyrë të përshtatshme? PO / JO / PJESËRISHT
P3. A janë shqyrtuar në thelb argumentet mjedisore? PO / JO / PJESËRISHT
P4. A i mbrojti vendimi të paktën disa nga të drejtat e paditësit? PO / JO / PJESËRISHT
P5. A ka vepruar organi në përputhje me vendimin? PO / JO / PJESËRISHT / E PASIGURT
P6. A është përmirësuar gjendja e mjedisit pas përfundimit të procedurës? PO / JO / PJESËRISHT / E PASIGURT
Vlerësimi sintetik ≥ 5 përgjigje "PO" = Efektive 3–4 përgjigje "PO" = Pjesërisht efektive ≤ 2 përgjigje "PO" = Joefektive
Shënim: *Vlerësimi sintetik nuk përbën një gjykim përfundimtar, por është një mjet ndihmës analitik. Ai duhet të shoqërohet gjithmonë me një koment narrativ.*

SHTOJCA:

RAPORT MONITORIMI

Monitorimi i efikasitetit të gjyqësorit administrativ në çështjet mjedisore

Periudha raportuese:	▶ *p.sh. janar – qershor 2026*
Lloji i raportit:	▶ *Periodik / Vjetor / Policy Brief*
Numri i raportit:	▶ *p.sh. Raporti nr. 1 / 2026*
Organizata:	▶ *Emri i organizatës që kryen monitorimin*
Partneri:	SHMJR — Shoqata Maqedonase e Juristëve të Rinj
Data e publikimit:	▶ *[Muaji] [Viti]*

0. PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Udhëzim: Ky seksion hartohet i fundit, pasi të jetë finalizuar i gjithë raporti. Ai përmban maksimumi 5 gjetje kryesore dhe 3 rekomandime. Shkruani në gjuhë të qartë, pa zhargon juridik.

☐ GJETJET KRYESORE
▶ *Gjetja 1]: Paraqitni gjetjen më të rëndësishme sasiore – p.sh. kohëzgjatjen mesatare të procedurës...*
▶ *[Gjetja 2]: Gjetja e dytë – p.sh. shkalla e pranimit të padive / cilësia e arsyetimit të vendimeve...*
▶ *[Gjetja 3]: Gjetja e tretë – p.sh. gjetje lidhur me qasjen në drejtësi / kostot / ndihmën juridike...*
▶ *[Gjetja 4]: Gjetja e katërt – p.sh. analiza gjinore / përbërja e trupave gjykues...*
▶ *[Gjetja 5]: Gjetja e pestë – p.sh. reagimi institucional / ekzekutimi i vendimeve...*

☐ REKOMANDIMET PRIORITARE
▶ *[Rekomandimi 1]: Drejtuar [institucionit] – masë konkrete – deri më [afati]...*
▶ *[Rekomandimi 2]: Drejtuar [institucionit] – masë konkrete – deri më [afati]...*
▶ *[Rekomandimi 3]: Drejtuar [institucionit] – masë konkrete – deri më [afati]...*

▶	▶	▶ %	▶	▶ %
Çështje të monitoruara	**Kohëzgjatja mesatare (ditë)**	**Shkalla e pranimit të padive**	**Çështje me masë të përkohshme**	**Vendime të ekzekutuara**

1. HYRJE DHE SHËNIME METODOLOGJIKE

1.1 Qëllimi dhe objekti i raportit

▶ *Përshkruani periudhën konkrete të monitorimit, numrin e lëndëve të identifikuara, metodologjinë e zbatuar dhe qëllimin e këtij raporti specifik (p.sh. raporti i parë periodik, raport tematik etj.)...*

Parametri	Vlera
Periudha e monitorimit	▶ *p.sh. 1.1.2026 – 30.6.2026*
Gjykatat e monitoruara	Gjykata Administrative e RMV-së; Gjykata e Lartë Administrative e RMV-së
Numri i përgjithshëm i lëndëve të identifikuara	▶ *Shkruani numrin*
Të përfshira në analizë	▶ *Shkruani numrin (pas zbatimit të kritereve të klasifikimit)*
Lëndë të përjashtuara	▶ *Shkruani numrin + arsyetim të shkurtër*
Numri i seancave të monitoruara	▶ *Shkruani numrin*
Numri i intervistave të realizuara	▶ *Shkruani numrin*
Numri i kërkesave për Qasje të Lirë në Informacionet me Karakter Publik (QLIKP)	▶ *Shkruani numrin + përqindjen e përgjigjeve*

1.2 Shënime metodologjike dhe kufizime

▶ *Paraqitni të gjitha shënimet metodologjike relevante: ndryshimet në metodologji krahasuar me periudhën paraprake (nëse ka), kufizimet e kampionit, lëndët për të cilat qasja në dokumente ishte e vështirësuar, pengesat sistematike gjatë monitorimit etj...*

☐ **Kufizimet e njohura të këtij raporti**
▶ *[Kufizimi 1]: p.sh. Qasje e kufizuar në [lloji i dokumentit] pranë [organit/gjykatës]...*
▶ *[Kufizimi 2]: p.sh. Kampion i vogël në [kategori] — përgjithësimet duhet të pranohen me kujdes...*
▶ *[Kufizimi 3]: p.sh. Monitorimi i zbatimit është ende në vijim për [X] lëndë — rezultatet janë të paplota...*

2. PASQYRË STATISTIKORE E KAMPIONIT

2.1 Struktura e lëndëve sipas llojit

▶ *Jepni përshkrimin dhe analizën e shpërndarjes së lëndëve. Cilat lloje mbizotërojnë dhe pse? Çfarë tendencash vërehen krahasuar me periudhën paraprake?*

Lloji i lëndës (kriteri)	Numri	% e kampionit	Krahasimi me periudhën paraprake
K1 — Leje dhe miratime (PKIN, VNM)	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
K2 — Burime natyrore (koncesione)	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
K3 — Mbrojtja e natyrës/ biodiversitetit	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
K4 — Ndotja (ajri, uji, toka)	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
K5 — Menaxhimi i mbetjeve	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
K6 — Planifikimi hapësinor	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
K7 — Të drejtat procedurale mjedisore	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
K8 — Shëndeti / shkaqe mjedisore	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
GJITHSEJ	▶	100 %	—

2.2 Lëndët sipas organit të paditur

▶ *Cilët organe paditen më shpesh? A ka organe që paraqiten në mënyrë sistematike si të paditura? Cilat janë implikimet?*

Organi i paditur	Numri i lëndëve	% e kampionit	Shkalla e anulimit
Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor	▶	▶ %	▶ %
Inspektorati Shtetëror i Mjedisit Jetësor	▶	▶ %	▶ %
Komunat (specifikoni)	▶	▶ %	▶ %
Drejtoria e Mjedisit Jetësor	▶	▶ %	▶ %
Institucioni Publik Parqet Kombëtare	▶	▶ %	▶ %
Tjetër (specifikoni)	▶	▶ %	▶ %
GJITHSEJ	▶	100 %	▶ %

2.3 Lëndët sipas llojit të paditësit (Treguesi B1)

▶ *Analizoni strukturën e paditësve. A dominojnë organizatat e shoqërisë civile apo qytetarët? Cilat janë karakteristikat gjinore të paditësve (lidhshmëria me treguesin C1)?*

Lloji i paditësit	Numri	%	Gra (persona fizikë)	Burra (persona fizikë)
Person fizik — i prekur drejtpërdrejt	▶	▶ %	▶	▶
Person fizik — aktivist mjedisor	▶	▶ %	▶	▶
Organizatë qytetare / mjedisore (OJQ)	▶	▶ %	/	/
Vetëqeverisje lokale	▶	▶ %	/	/
Operator ekonomik	▶	▶ %	/	/
Grup qytetarësh (actio popularis)	▶	▶ %	▶	▶
GJITHSEJ	▶	100 %	▶	▶

3. GJETJET SIPAS KLASTERËVE TË TREGUESVE

Udhëzim: *Për secilin klaster, plotësoni të katër fushat (gjetja kryesore, statistikat, vlerësimi kundrejt standardit, rekomandimi). Çdo vlerësim duhet t'i referohet një standardi konkret ndërkombëtar (Kapitulli 2 i Metodologjisë).*

KLASTERI A — Efikasiteti procedural (A1–A5)
Gjetja kryesore: ▶ *Paraqitni gjetjen kryesore sasiore ose cilësore për këtë...*
Statistika: ▶ *Vendosni shifrat, përqindjet, vlerat mesatare ose shpërndarjet...*
Vlerësimi (kundrejt standardit): ▶ *Në përputhje / Pjesërisht në përputhje / Jo në përputhje — me një arsyetim të shkurtër...*
Rekomandimi: ▶ *Rekomandim konkret dhe i matshëm, drejtuar institucionit...*

A1 — Statistika të detajuara për kohëzgjatjen

Masa	Shkalla e parë (ditë)	Shkalla e dytë (ditë)	Gjithsej (ditë)
Mesatarja (mesatarja aritmetike)	▶	▶	▶
Mediana	▶	▶	▶
Minimum	▶	▶	▶
Maksimum	▶	▶	▶
Devijimi standard	▶	▶	▶
% e lëndëve mbi 365 ditë	▶ %	▶ %	▶ %
% e lëndëve mbi 730 ditë	▶ %	▶ %	▶ %

A2 — Shtyrjet: shpërndarja sipas shkakut

Shkaku i shtyrjes	Numri	% e shtyrjeve
1. Dorëzim jo i rregullt	▶	▶ %
2. Mungesa e palës/përfaqësuesit të autorizuar	▶	▶ %
3. Nevoja për prova shtesë / ekspert	▶	▶ %
4. Shkaqe teknike të gjykatës	▶	▶ %
5. Tjetër / e panjohur	▶	▶ %
GJITHSEJ shtyrje	▶	100 %

A3 — Masat e përkohshme

Parametri	Vlera
Lëndë në të cilat është paraqitur kërkesë për masë të përkohshme	▶ numër (▶ % e kampionit)
Kërkesa për masa të përkohshme të pranuara	▶ numër (▶ % e kërkesave të paraqitura)
Kërkesa për masa të përkohshme të refuzuara	▶ numër (▶ % e kërkesave të paraqitura)
Afati mesatar për vendimmarrje lidhur me kërkesën për masë të përkohshme	▶ ditë
Lëndë në të cilat nuk është kërkuar masë e përkohshme, megjithëse ka qenë e arsyeshme	▶ numër (vlerësim i bazuar në monitorim)

KLASTERI B — Qasja në drejtësi (B1–B5)
Gjetja kryesore: ▶ *Paraqitni gjetjen kryesore sasiore ose cilësore për këtë klaster…*
Statistika: ▶ *Vendosni shifrat, përqindjet, vlerat mesatare ose shpërndarjet…*
Vlerësimi (kundrejt standardit): ▶ *Në përputhje / Pjesërisht në përputhje / Jo në përputhje — me një arsyetim të shkurtër…*
Rekomandimi: ▶ *Rekomandim konkret dhe i matshëm, drejtuar institucionit…*

▶ *Plotësoni me gjetje konkrete lidhur me shpenzimet e procedurës (B2), ndihmën juridike (B3), transparencën e vendimeve (B4) dhe qasjen e publikut në seancat gjyqësore (B5)…*

B2 — Shpenzimet e procedurës

Lloji i shpenzimit	Shuma mesatare (MKD)	Intervali (min.–maks.)	Koment
Taksa gjyqësore për paraqitjen e padisë	▶	▶ – ▶	▶
Taksa gjyqësore për ankesë	▶	▶ – ▶	▶
Shpenzimet për avokat	▶	▶ – ▶	▶
Shpenzimet për ekspert	▶	▶ – ▶	▶
Shpenzimet e gjykuara në favor të paditësit	▶	▶ – ▶	▶
Shpenzimet mesatare gjithsej	▶	▶ – ▶	▶

KLASTERI C — Perspektiva gjinore (C1–C3)
Gjetja kryesore: ▶ *Paraqitni gjetjen kryesore sasiore ose cilësore për këtë klaster…*
Statistikat: ▶ *Vendosni shifrat, përqindjet, vlerat mesatare ose shpërndarjet…*
Vlerësimi (kundrejt standardit): ▶ *Në përputhje / Pjesërisht në përputhje / Jo në përputhje — me një arsyetim të shkurtër…*
Rekomandimi: ▶ *Rekomandim konkret dhe i matshëm, drejtuar institucionit…*

▶ *Përshkruani gjetjet nga perspektiva gjinore. Cila është përqindja e grave paditëse? Çfarë llojesh lëndësh ngrenë ato? Cila është përbërja gjinore e gjyqtarit individual ose e trupave gjykues? Cilat janë implikimet?…*

Treguesi	Gjetja	Koment
C1 — % e grave paditëse (persona fizikë)	▶ %	▶ *(krahasimi me periudhën paraprake)*
C1 — % e burrave paditës (persona fizikë)	▶ %	▶
C2 — Lëndë me ndjeshmëri gjinore	▶ *Po:* ▶ *; Pjesërisht:* ▶ *; Jo:* ▶ *)*	▶
C3 — Trupa gjykues me shumicë grash	▶ *(*▶ *%)*	▶
C3 — Trupa gjykues me shumicë burrash	▶ *(*▶ *%)*	▶
C3 — Trupa gjykues me përfaqësim të barabartë gjinor	▶ *(*▶ *%)*	▶

KLASTERI Ç — Rezultatet dhe efektiviteti (Ç1–Ç5)
Gjetja kryesore: ▶ *Paraqitni gjetjen kryesore sasiore ose cilësore për këtë klaster…*
Statistikat: ▶ *Vendosni shifrat, përqindjet, vlerat mesatare ose shpërndarjet…*
Vlerësimi (kundrejt standardit): ▶ *Në përputhje / Pjesërisht në përputhje / Jo në përputhje — me një arsyetim të shkurtër…*
Rekomandimi: ▶ *Rekomandim konkret dhe i matshëm, drejtuar institucionit…*

Ç1 — Llojet e vendimeve

Lloji i vendimit	Numri	% e kampionit	Krahasimi me periudhën paraprake / koment
Pranimi i padisë (anulimi i aktit)	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
Refuzimi i padisë	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
Pranimi i padisë me kthim për rivendosje	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
Aktvendim për hedhjen poshtë të padisë	▶	▶ %	▶ ↑ / ↓ / =
Në procedurë (të papërfunduara)	▶	▶ %	—
GJITHSEJ	▶	100 %	—

▶ *Plotësoni me gjetje lidhur me arsyetimin e vendimeve (Ç3) — shkalla 1–4 dhe shpërndarja; zbatimin e standardeve ndërkombëtare (Ç4) — % e vendimeve që përmbajnë të paktën një burim ndërkombëtar të cituar; si dhe ekzekutimin e vendimeve (Ç5)…*

KLASTERI D — Reagimi institucional (D1–D4)
Gjetja kryesore: ▶ *Paraqitni gjetjen kryesore sasiore ose cilësore për këtë klaster…*
Statistikat: ▶ *Vendosni shifrat, përqindjet, vlerat mesatare ose shpërndarjet…*
Vlerësimi (kundrejt standardit): ▶ *Në përputhje / Pjesërisht në përputhje / Jo në përputhje — me një arsyetim të shkurtër…*
Rekomandimi: ▶ *Rekomandim konkret dhe i matshëm, drejtuar institucionit…*

▶ *Përshkruani veprimet e organeve pas kthimit të lëndëve për rishqyrtim (D1), identifikoni organet ndaj të cilave janë paraqitur padi të përsëritura (D2), paraqitni çështjet sistemike të identifikuara (D3) dhe mbulimin mediatik (D4)…*

Parametri	Vlera	Koment
D1 — Lëndë të kthyera për rishqyrtim	▶	▶
D1 — Organe që kanë vepruar brenda afatit	▶ *(▶ %)*	▶
D1 — Organe që NUK kanë vepruar brenda afatit	▶ *(▶ %)*	▶
D2 — Organe me 2 ose më shumë padi gjatë periudhës	▶ *organe (specifikoni)*	▶
D3 — Çështje sistematike të identifikuara	▶ *(përshkrimi më poshtë)*	▶
D4 — Lëndë me mbulim mediatik	▶ *(▶ %)*	▶

4. ANALIZË CILËSORE — ÇËSHTJE DHE TENDENCA SISTEMATIKE

Udhëzim: *Kjo pjesë nuk është një renditje mekanike e treguesve, por një sintezë analitike. Identifikoni 2–3 çështje sistematike që shfaqen në disa lëndë dhe klasterë. Analizoni shkaqet dhe pasojat e tyre.*

☐ ÇËSHTJA SISTEMATIKE 1
▶ *Titulli i çështjes sistematike (p.sh. „Zbatim i pamjaftueshëm i masave të përkohshme në lëndët që lidhen me dëme të pakthyeshme mjedisore“)*
▶ *Përshkrimi: Në [X] nga [Y] lëndë u konstatua se… Kjo është në përputhje me gjetjen [A3/Ç3 etj.]…*
▶ *Shkaqet: Monitoruesit identifikojnë shkaqet e mundshme në vijim…*
▶ *Pasojat: Kjo gjendje ndikon drejtpërdrejt në [të drejtën / standardin]…*
▶ *Lidhja me standardet: Gjetja është në kundërshtim me / paraqet shqetësim në kontekstin e [nenit 9 të Konventës së Aarhusit / nenit 6 të KEDNJ-së etj.]…*

☐ ÇËSHTJA SISTEMATIKE 2
▶ *Titulli i çështjes sistematike (p.sh. „Zbatim i pamjaftueshëm i masave të përkohshme në lëndët që lidhen me dëme të pakthyeshme mjedisore“)*
▶ *Përshkrimi: Në [X] nga [Y] lëndë u konstatua se… Kjo është në përputhje me gjetjen [A3/Ç3 etj.]…*
▶ *Shkaqet: Monitoruesit identifikojnë shkaqet e mundshme në vijim…*
▶ *Pasojat: Kjo gjendje ndikon drejtpërdrejt në [të drejtën / standardin]…*
▶ *Lidhja me standardet: Gjetja është në kundërshtim me / paraqet shqetësim në kontekstin e [nenit 9 të Konventës së Aarhusit / nenit 6 të KEDNJ-së etj.]…*

☐ ÇËSHTJA SISTEMATIKE 3
▶ *Titulli i çështjes sistematike (p.sh. „Zbatim i pamjaftueshëm i masave të përkohshme në lëndët që lidhen me dëme të pakthyeshme mjedisore“)*
▶ *Përshkrimi: Në [X] nga [Y] lëndë u konstatua se… Kjo është në përputhje me gjetjen [A3/Ç3 etj.]…*
▶ *Shkaqet: Monitoruesit identifikojnë shkaqet e mundshme në vijim…*
▶ *Pasojat: Kjo gjendje ndikon drejtpërdrejt në [të drejtën / standardin]…*
▶ *Lidhja me standardet: Gjetja është në kundërshtim me / paraqet shqetësim në kontekstin e [nenit 9 të Konventës së Aarhusit / nenit 6 të KEDNJ-së etj.]…*

5. STUDIME RASTI

Udhëzim: Përfshini 2–3 studime rasti. Secili ndjek strukturën standarde (Instrumenti 6 i Metodologjisë). Lëndët anonimizohen – përdorni emërtimet: Lënda A, Paditësi A, Organi A.

☐ **STUDIM RASTI 1 | Lënda [shenja] — [tema e shkurtër]**
1. KONTEKSTI: ▶ Cili problem mjedisor qëndron në themel të lëndës? Cilat të drejta janë prekur? Kronologjia para paraqitjes së padisë…
2. PROCEDURA: ▶ Kohëzgjatja: [X] ditë. Seanca: [X]. Shtyrje: [X] herë për shkak të [arsyes]. Masë e përkohshme: [po/jo]…
3. VENDIMI: ▶ Lloji i vendimit: [pranuar/refuzuar/kthyer]. Arsyetimi: [shkalla 1–4]. Standarde të cituara: [po/jo, cilat]…
4. REZULTATI: ▶ A ka vepruar organi? Brenda cilit afat? Cili është efekti real mjedisor pas vendimit?…
5. MËSIMET E NXJERRA: ▶ Pse është i rëndësishëm ky rast? Cilat çështje sistematike i ilustron?…
6. REKOMANDIMI: ▶ Rekomandim konkret që rrjedh drejtpërdrejt nga ky rast…

☐ **STUDIM RASTI 2 | Lënda [shenja] — [tema e shkurtër]**
1. KONTEKSTI: ▶ Cili problem mjedisor qëndron në themel të lëndës? Cilat të drejta janë prekur? Kronologjia para paraqitjes së padisë…
2. PROCEDURA: ▶ Kohëzgjatja: [X] ditë. Seanca: [X]. Shtyrje: [X] herë për shkak të [arsyes]. Masë e përkohshme: [po/jo]…
3. VENDIMI: ▶ Lloji i vendimit: [pranuar/refuzuar/kthyer]. Arsyetimi: [shkalla 1–4]. Standarde të cituara: [po/jo, cilat]…
4. REZULTATI: ▶ A ka vepruar organi? Brenda cilit afat? Cili është efekti real mjedisor pas vendimit?…
5. MËSIMET E NXJERRA: ▶ Pse është i rëndësishëm ky rast? Cilat çështje sistematike i ilustron?…
6. REKOMANDIMI: ▶ Rekomandim konkret që rrjedh drejtpërdrejt nga ky rast…

6. REKOMANDIME

Udhëzim: *Çdo rekomandim duhet të jetë konkret, i matshëm dhe i adresuar ndaj një institucioni të përcaktuar qartë. Përdorni shenjat e prioritetit: URGJENTE (deri në 6 muaj) / AFATMESME (deri në 1 vit) / AFATGJATA (1–3 vjet). Çdo rekomandim duhet t'i referohet gjetjes konkrete që e mbështet.*

6.1 Rekomandime për Gjykatën Administrative / Gjykatën e Lartë Administrative

R1	▶ *Teksti i rekomandimit...*	**Adresati:** ▶	**Prioriteti:** ▶
R2	▶ *Teksti i rekomandimit...*	**Adresati:** ▶	**Prioriteti:** ▶
R3	▶ *Teksti i rekomandimit...*	**Adresati:** ▶	**Prioriteti:** ▶

6.2 Rekomandime për Këshillin Gjyqësor

R4	▶ *Teksti i rekomandimit...*	**Adresati:** ▶	**Prioriteti:** ▶
R5	▶ *Teksti i rekomandimit...*	**Adresati:** ▶	**Prioriteti:** ▶

6.3 Rekomandime për pushtetin ekzekutiv (MMJPH, inspektoratet, komunat)

R6	▶ *Teksti i rekomandimit...*	**Adresati:** ▶	**Prioriteti:** ▶
R7	▶ *Teksti i rekomandimit...*	**Adresati:** ▶	**Prioriteti:** ▶
R8	▶ *Teksti i rekomandimit...*	**Adresati:** ▶	**Prioriteti:** ▶

6.4 Rekomandime për ligjvënësin

R9	▶ *Teksti i rekomandimit...*	**Adresati:** ▶	**Prioriteti:** ▶

7. NDJEKJA E REKOMANDIMEVE TË MËPARSHME (vetëm në raportin vjetor)

Udhëzim: *Kjo pjesë përfshihet vetëm në raportet vjetore. Për raportet periodike, mund të hiqet ose të zëvendësohet me shënimin e shkurtër: „Nuk zbatohet për këtë periudhë."*

Nr.	Teksti i rekomandimit të mëparshëm	Adresati	Statusi	Komenti
R1	▶ *Shënoni rekomandimin*	▶	✓ I zbatuar / ☐ Pjesërisht i zbatuar / × I pazbatuar	▶
R2	▶ *Shënoni rekomandimin*	▶	✓ / ☐ / ×	▶
R3	▶ *Shënoni rekomandimin*	▶	✓ / ☐ / ×	▶
R4	▶ *Shënoni rekomandimin*	▶	✓ / ☐ / ×	▶
R5	▶ *Shënoni rekomandimin*	▶	✓ / ☐ / ×	▶

8. SHTOJCA

Shtojca 1 — Lista e anonimizuar e lëndëve të monitoruara

Udhëzim: Përfshini listën e plotë të lëndëve me fushat e mëposhtme (pa të dhëna personale):

Shenja	Gjykata	Lloji (K1–K8)	Organi i paditur	Data e padisë	Data e vendimit	Lloji i vendimit	A1 (ditë)
L-001	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶
L-002	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶
L-003	▶	▶	▶	▶	▶	▶	▶
…	…	…	…	…	…	…	…

Shtojca 2 — Lista e kërkesave për QLIKP

Nr.	Organi	Data e kërkesës	Data e përgjigjes	Statusi	Përmbajtja e kërkesës
1	▶	▶	▶	▶ *Është përgjigjur / Nuk është publikuar / Është refuzuar*	▶
2	▶	▶	▶	▶	▶

Shtojca 3 — Fjalor i termave

Termi	Përkufizimi
Gjykata Administrative	Institucioni gjyqësor kompetent për zgjidhjen e kontesteve administrative në shkallë të parë.
VNM	Vlerësimi i ndikimit në mjedis – procedurë që zhvillohet para lëshimit të lejes.
PKIN (IPPC)	Parandalimi dhe kontrolli i integruar i ndotjes – regjim për lejet mjedisore.
Masë e përkohshme	Masë gjyqësore për pezullimin e përkohshëm të ekzekutimit të aktit të kontestuar.
Actio popularis	E drejta për të ngritur padi në interes publik, pa qenë e nevojshme të provohet dëm i drejtpërdrejtë
Disposition Time	Tregues i CEPEJ-it: afati mesatar për përfundimin e një lënde
▶ *Shtoni terma shtesë,…*	▶

Shtojca 4 — Instrumentet metodologjike të përdorura

▶ *Shënoni instrumentet e përdorura gjatë periudhës (Lista e monitorimit, Pyetësori për intervistë, Protokolli për analizën e vendimeve) dhe referojuni Metodologjisë së monitorimit…*

Shënim për përdorim: *Ky formular është pjesë përbërëse e Metodologjisë për monitorimin e efikasitetit të gjyqësisë administrative në lëndët mjedisore. Të gjitha fushat e shënuara me ▶ duhet të plotësohen. Formulari mund të përshtatet për secilën periudhë konkrete raportuese.*

